

BYSTRICKÝ PERMON

Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu

Ročník XVI.

Číslo 1.

Marec 2018

HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

Rok 1948 bol celý nejaký hektický. Ľudia sa nešli spamätať zo skutočnosti, že nás všetkých porazil „Vítazný február“. Utešovali sa s tým, že veď nejakú už len bude. Prežili sme aj horšie časy. Asi najhoršie zo všetkého bol nedostatok bytov. A nebolo z čoho stavať. Aj preto bola každá iniciatíva v tomto smere vítaná.

Stavebné družstvo Gustáva Husáka

Na úrad Miestneho národného výboru v Banskej Bystrici v máji 1948 pošta doručila zaujímavú žiadosť. Žiadosť nie o byty, ale o pozemky na výstavbu bytov. Zavládlo veľké nadšenie.

Tá žiadosť prišla od neznámej bratislavskej firmy na hlavičkovom papieri aj s rovnakou pečiatkou:

Obecne prospešné stavebné družstvo železničných zamestnancov Dr. GUSTÁVA HUSÁKA zap. družstvo s r. o.

V BRATISLAVE, Klemensova 10.

Pokračovanie na str. 12.

NEKDAJŠIE HRONSKÉ OSTROVY

Dnes je už ťažké predstaviť si ako, v dávnych dobách tiekol Hron ešte nespútaný reguláciami, pričom vytváral veľké meandre, množstvo menších i väčších ohybov a niekedy sa rozdeľoval do viacerých ramien, ktoré po sútoku obopínali riečne ostrovy.

Historická mapa Banskej Bystrice s hronskými ostrovmi

Medzi Majerom a Banskou Bystricou sa Hron rozdeľoval a medzi jeho ramenami na západnom okraji Majera vznikol asi 210 m dlhý a 40 m široký riečny ostrov. Na ľavom ramene Hrona v r. 1548 postavili podľa návrhu štajerského lesmajstra a neskoršieho komorského prefekta Wolfa Hohenwartera komorské Horné hrable na zachytávanie poľného i dlhého dreva, splavovaného zo zachovalých lesov Horehronia pre bane a hutu o okolí Banskej Bystrice.

Pokračovanie na str. 3.

HRADNÝ KAPITÁN

Stredoslovenské banské mestá: Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Kremnica, Nová Baňa, Lubietová, Pukanec, Banská Belá sa v minulosti vyznačovali osobitým druhom mestskej fortifikácie. Prvé hrady na Slovensku síce vznikajú po vzniku Uhorského štátu, ale už viaceré slovanské hradiská sa stali centrami novovznikajúcich komítátov a boli podľa nich pomenované. Sídlo zvolenského domícia sa ešte pred vpádom Mongolov (1241-1242) stal Pustý hrad. Výstavba kráľovského hradu pokračovala po odchode nomádov z Uhorska a dosiahla nebývalé rozmery (4,7 ha).

Len niekoľko kilometrov na východ, v sídle súčasného vyššieho územného celku v Banskej Bystrici, stojí dodnes uprostred historického jadra mesta ojedinelý mestský hrad¹. Tento na rozdiel od klasických hradov na Slovensku tvorilo niekoľko sakrálnych a profánnych stavieb, ktoré boli obohané vysokým kamenným opevnením. V ňom sídlil zástupca kráľa, zástupca cirkvi a vysokí mestskí úradníci na čele s richtárom. Tu boli uložené najcennejšie poklady mesta, preto je prirodzené, že taký objekt si vyžadoval aj mimoriadnu ochranu, ktorú reprezentovali: kapitán mestského hradu, jeho zástupca podkapitán a zároveň puškársky majster mesta, pokladník, strážca veže, strážca brány, členovia stráže a hradní sluhovia.

Úrad hradného kapitána, predpokladá Igor Graus, vznikol pred prvou polovicou 15. storočia, kedy došlo k položeniu základov mestského hradu (zanikol v roku 1671 po trvalom obsadení mestského hradu vojskou posádkou počas protihabsburských povstaní).

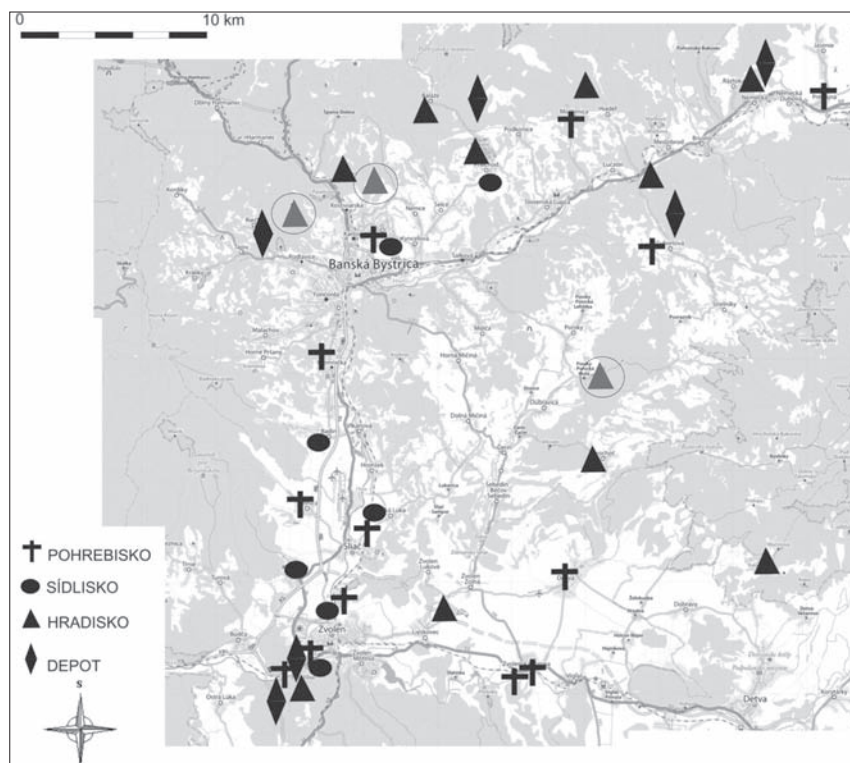
Najstarší zachovaný písomný záznam² o hradnom kapitánovi, ktorý patril medzi vyšších úradníkov mesta, pochádza z roku 1459. Hradného kapitána volila mestská rada zvyčajne doživotne a pritom bol aj členom mestskej rady, preto bolo prirodzené, že bol podriadený richtárovi a mestskej rade. Len v mimoriadnych prípadoch skladal svoju funkciu (vysoký vek, zdravotný stav). Po svojom zvolení musel zložiť prísahu a previesť inventarizáciu objektov a predmetov, ktoré mu podliehali. Záver uvedenia do funkcie sa neobišiel bez tradičného pohostenia.

Pokračovanie na str. 12.

NEMČIANSKY HRÁDOK A JEHO OKOLIE Z POHLĎADU ARCHEOLÓGIE

Lokalita Hrádok je situovaná v hornatom a zalesnenom teréne na juhovýchodnom okraji Starohorských vrchov, cca 3 km severne od intravilánu mestskej časti Banská Bystrica - Sásová na k.ú. Nemce. Vrcholová plošina Hrádku (835,00 m.n.m.) sa nachádza 300 m východne od dna doliny vymodelovanej tokom Sásovského potoka. Vrcholové plateau mierne zvažujúce sa na SV má obvod cca 240 m. Najprístupnejší terén do areálu Hrádku je od severu.

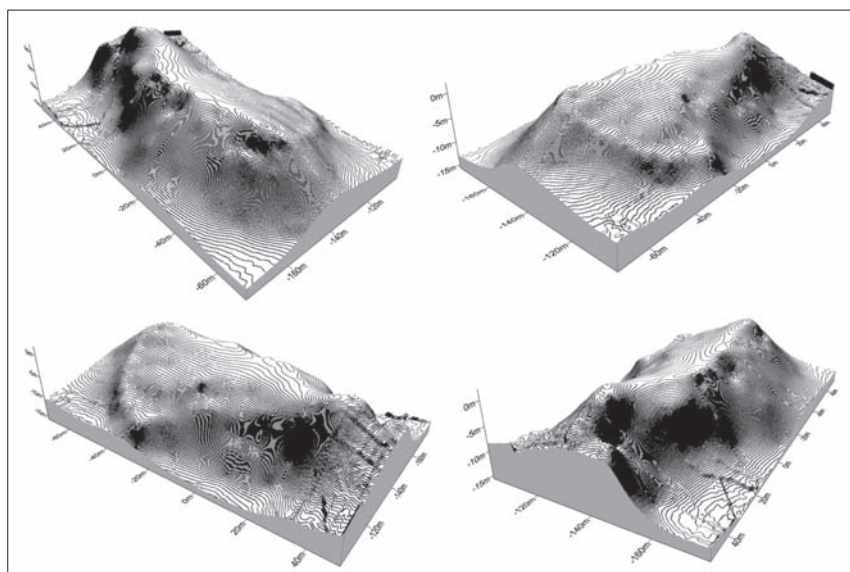
Obrázok 1: Osídlenie zvolenskej kotliny okolo r. 1000 pred Kr.

Lokalita je súčasťou menšieho hrebeňa vystupujúceho z masívu Pánskeho dielu (1100 m.n.m.) a tiahnuceho sa 1,5 km juhovýchodným smerom. Hrebeň oddeľuje Sásovskú dolinu na západe od doliny Nemčianskeho potoka na východe. Pred tým než sa začneme venovať tejto známej archeologickej lokalite v kratosti sa zmienime o tom ako to vyzerali vo Zvolenskej kotline okolo roku 1000 pred

Kr. Tento priestor je v spomenutom období pomerne intenzívne osídlený (obr.1) ľuďmi lužickej kultúry. Najmä v samotnom závere neskorej doby bronzovej nadobúda materiálna kultúra špecifický charakter. Z tohoto dôvodu bola v minulosti označená ako zvolenská skupina lužickej kultúry. Jej špecifická hmotná kultúra sa vytvorila bezprostredným stykom lužickej kultúry s kultúrami juhovýchodných popolnicových polí (mladšou fázou pilinskej a kyjatickou), stredodunajskými popolnicovými poliami (čačianskou a podolskou kultúrou) a v záverečnom období aj východoalštatským kultúrnym okruhom. Nálezy reprezentujúce zvolenskú skupinu sa objavujú v povodí stredného a horného Hrona, Slatiny, Štiavnice a Krupinice. Západnú hranicu jej rozšírenia vytvára Pohronský Inovec, pohorie Vtáčnik a Kremnické pohorie, severnú hranicu tvoria južné svahy Nízkych Tatier, na východe ohraničená Slovenským Rudohorím a Krupinskou planinou, na juhu Pohronskou a Ipľskou pahorkatinou. Lokalita Hrádok sa nachádza v severnej časti rozšírenia tejto skupiny.

Najvýraznejšia pozornosť sa donedávna venovala iba okoliu nemčianskeho Hrádku. Aj keď je lokalita odbornej verejnosti dlhodobo známa, pozornosť archeológov sa zameriavala výhradne na priestor jaskýň Kaplnka a Netopierska situovaných 150 m juhovýchodne. Už v rokoch 1924 a 1926 robil výskum v oboch jaskyniach zberateľ Jozef Miklósi. Okrem iných nálezov spomína aj formy na odlievanie kovových predmetov. Tieto sa však do dnešných dní nedochovali. V roku 1951 v oboch jaskyniach uskutočnil výskum Juraj Bárta z Archeologického ústavu SAV v Nitre. Oboje jaskyne zamerl a podrobne opísal ich konfiguráciu. Po ňom tu robil menší výskum aj Gejza Balaša. Oba výskumy priniesli poznatky osídlení jaskýň predovšetkým v neskorej dobe rímskej no ojedinelé nálezy poukazujú aj na obdobie neskorej doby bronzovej resp. staršej doby železnej (750 – 400 pred Kr.). V 80. rokoch 20. stor. bola v jaskyni Netopierska nájdená aj bronzová sekerka s tuľajkou a hlinený črpk lužickej kultúry datované do neskorej doby bronzovej (900-750 pred. Kr.). Nálezy z neskorej doby bronzovej boli získané aj počas revízieho výskumu P. Ušiaka v 90. rokoch v jaskyni Kaplnka. Okrem nich získal P. Ušiak aj významné nálezy z obdobia neskorej doby kamennej, ktoré dokladajú osídlenie jaskýň v Sásovskom krase ľuďmi badenskej a bošáckej kultúry (1. pol. 3 tisícročia pred Kr.). Ide o jedny z najstarších nálezov z okolia nemčianskeho Hrádku. Nálezy z neskorej doby bronzovej a staršej doby železnej pochádzajú aj z intravilánu historického jadra Sásovej.

Už v roku 1957 bol v obci pri stavbe rodinného domu nájdený žiarový hrob. V 2. polovici 70. rokov 20. stor. bola v polohe Studničky v intraviláne obce zistená kultúrna vrstva s výrazným obsahom keramiky, mazanice a uhliakov. Vrstva bola datovaná do mladšej doby bronzovej. Neďaleko odtiaľ na Stránskej ulici boli zistené ďalšie sídliskové nálezy v podobe keramiky a fragmentu ihlice s krúžkovou jednozávitovou hlavnicou. V nedávnej dobe bol v polohe Horný diel (kóta Varta, 985 m.n.m.), ktorý je vzdialený cca 1 km západne od lokality Hrádok, zberom P. Ušiaka a M. Žuffu získaný

Obrázok 2: Trojrozmerný model lokality okolo roku 900 pred Kr.

nepočtený keramický materiál patriaci lužickej kultúre. Na vrcholovej plošine Hrádku boli do roku 2012 realizované iba menšie zberové akcie. Na ich základe predpokladal G. Balaša osídlenie Hrádku na prelome doby bronzovej a staršej doby železnej (800 – 700 pred Kr.). Všetky zmienené nálezy sa dnes nachádzajú v expozícii resp depozitároch Stredoslovenského múzea.

Vzhľadom na skutočnosť, že sa na Hrádku systematický výskum nikdy nerealizoval, uskutočnilo tu Stredoslovenské múzeum počas dvoch výskumných sezón v rokoch 2012 a 2013 menší zisťovací výskum, s cieľom zistiť základnú chronológiu osídlenia lokality. Ďalším cieľom bolo preskúmanie predpokladaného opevnenia viditeľného na východnom a severovýchodnom okraji vrcholovej plošiny.

Hrádok v Nemciach priniesol počas výskumu v rokoch 2012 – 2013 významnú kolekciu nálezov svedčiacich o opakovanom osídlení lokality v jednotlivých historických obdobiach. Počiatky jeho osídlenia hľadáme niekedy na prelome mladšej a neskorej doby bronzovej (okolo roku 900 pred Kr.). Najintenzívnejšie osídlenie lokality sledujeme na sklonku doby bronzovej, kedy bolo vybudované aj drevozemné opevnenie na východnom a severovýchodnom okraji. Zástavba v podobe zrubových stavieb sa koncentrovala na 2-3 umelých terasách vo V časti hrádiska, ktoré je dobre vidieť na trojrozmernom modeli lokality (obr.2).

NIEKDAJŠIE HRONSKÉ OSTROVY

Prenikaniu dreva do pravého ramena zabraňovali štrkové náplavy. Ostrov bol asi v polovici prerezaný prieplavom pre plte, ktoré sa ním dostali do pravého ramena Hrona, čím prekonal hrable ako plavebnú prekážku. Využívanie tohto priepľavu však komora odoprela muránskemu panstvu, ktoré si v dôsledku zákazu vybudovalo vlastný priepľav (Koháryho kanál), ústiaci do pravého ramena Hrona hneď pri Majeri.

Plavenie kusového dreva po Hrone bolo zastavené v r. 1908. Horné hrable však boli úplne zrušené až v r. 1913, a to po 365 ročnej nepretržitej prevádzke. Pltníctvo však ešte pokračovalo až do r. 1924. Na tomto ostrove v r. 1875 postavili plavárňu pre potreby r. k. gymnázia, v r. 1880 ju vybetónovali a od r. 1893 slúžila pre vojsko. Odvtedy ju volali „vojenská plavárňa“. Ešte pred jej zánikom v polovici 50. rokov 20. storočia sa k nej dalo dostať po drevenom oblúkovitom moste cez vtedy už mŕtve rameno Hrona, alebo odzadu po brehovom násype. Ostrov zanikol pri regulácii Hrona v úseku od Majera asi po terajší železničný most v 30. rokoch 20. storočia. Koryto Hrona v priestore bývalých Horných hrablí bolo narovnané a presunuté severnejšie. Čiže možno povedať, že funkciu hlavného koryta po rozšírení a prehĺbení prevzalo bývalé pravé rameno Hrona. Touto úpravou bolo niekdajšie ľavé rameno Hrona odrezané od hlavného toku a jeho pozostatkom je v súčasnosti rybník „Pod rybou“ s objemom asi 10 tisíc m³ vody a plochou 0,01 km².

Pod terajším Pamätníkom SNP hlavný tok Hrona tvoril veľký meander so zložitou sústavou navzájom prepojených ramien v jeho vnútri. V širšom priestore pod Mäsiarskou baštou boli evidované dva veľké riečne ostrovy. Jeden s dĺžkou asi 250 m a šírkou 80 m a druhý siahol od Mäsiarskej bašty až po dnešnú Malú stanicu Banská Bystrica – mesto s dĺžkou asi 350 m a šírkou 50 m. Tento ostrov zrejme podľa majiteľa pozemku nazývali Nádejovským ostrovom. Nachádzal sa medzi hlavným tokom a jeho vedľajším ramenom (Svätajánsky potok) vlievajúcim sa pri malej stanici späť do Hrona. Na Nádejovskom ostrove v r. 1905 postavili Parné a vaňové kúpele, súčasťou ktorých bolo aj kino (Biograf pod Urpí-

Horné hrable

Na začiatku doby železnej (okolo 750 pred Kr.) bolo opevnenie zničené ohňom. Lokalita bola na dlhší čas opustená. neskôr v 3 a 2. storočí pred KR. bola lokalita osídlená Keltami. Zrejme už nebola nanovo opevnená. Na základe keramiky vieme že lokalita bola osídlená aj v 14. – 15. storočí a v období novoveku (17.-18.stor.). V posledných dvoch úsekoch bola lokalita zrejme vyhľadávaná ako útočisko ľudí z okolitých dedín pre vojnovými udalosťami. Tým sa Hrádok nevyhol ani v období 2. svetovej vojny na čo poukazujú militária získané počas archeologického výskumu.

Lokalita Hrádok je súčasťou menšej sídelnej štruktúry v mikroregióne pod Panským dielom. Základnou sídliskovou jednotkou bolo nížinné sídlisko pravdepodobne agrárneho charakteru v priestore mestskej časti Sásová. To bolo doplnené pohrebiskom. Lokalita Hrádok je situovaná v horskom pásme nad spomenutým sídliskom, z ktorým ho spájala komunikácia, priebeh ktorej je možné dodnes sledovať na hrebeni pod Hrádkom. Cesta ďalej pokračovala severným smerom do priestoru ložísk medzi Starohorských vrchoch. Je pravdepodobné, že Hrádok kontroloval pohyb po tejto ceste. Sídelnú štruktúru dopĺňalo osídlenie extrémnej polohy Horný Diel. To zrejme plnilo úlohu pozorovacieho bodu, vzhľadom na to, že je z neho vidieť takmer celú Zvolenskú kotlinu a horné Pohronie.

Martin Kvietok

Pokračovanie zo str. 1.

nom). Ostrov zanikol zasypaním vedľajšieho ramena Hrona (Svätajánskeho potoka) v r. 1926. V r. 1931 už na bývalom ostrove v susedstve kúpeľov začala výstavba Sokolskej plavárne a pri nej potom vzniklo aj Sokolské ihrisko. Všetky spomenuté objekty boli odstránené v rámci rozsiahlej regulácie Hrona v úseku od železničného mosta po Národnú ulicu v druhej polovici päťdesiatych rokov 20. storočia. Preložením Hrona do nového koryta zanikol aj veľký meander pod Pamätníkom SNP.

Ďalší, menší riečny ostrov na Hrone sa nachádzal vyššie niekdajších Dolných hrablí, niekde pod terajšou ruinou Bozalkovského domu a nazývali ho Sihoť. Dolné hrable existovali od r. 1560 (uvádza sa aj r. 1549) do r. 1890, keď ich zrušili a v r. 1902 odstránili. Slúžili na zachytávanie Hronom splavovaného dreva pre potrebu Striebornej (Novej) hutí. Ostrov zanikol pravdepodobne po odstránení Dolných

hrablí, niekedy začiatkom 20. storočia.

Spomenutý možno ešte dva južnejšie ležiace niekdajšie riečne ostrovy na Hrone. Prvý ostrov sa nachádzal severne od Iliáša a vytvorený bol vedľajším (západným) ramenom Hrona, na ktorom bol neskôr postavený Iliášsky mlyn. Druhý ostrov sa nachádzal južne od Iliáša v dnešnom ohybe Hrona pri bývalej železničnej zastávke Kremnička.

Všetky riečne ostrovy, ktoré sa na Hrone kedysi nachádzali, s postupujúcimi regulačnými úpravami zanikali a dnes ich niekdajšiu existenciu už vôbec nič nepripomína.

Július Burkovský

Literatúra:

Hronček, P., Klimeková, A. : Transformácie koryta Hrona v meste In: Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice (Zborník z vedeckej konferencie 27. – 28.9.2005) Katedra histórie FHV UMB a Štátna vedecká knižnica, Banská Bystrica, 2005, s. 188 – 199.

Nahromadenie klátov na hrablíach

PRED 310 ROKMI UMREL V BANSKEJ BYSTRICI JÁN SIMONIDES autor najzáhadnejšieho rukopisu v staršej slovenskej literatúre písaného po latinsky

8. FEBRUÁRA A V NASLEDUJÚCICH DŇOCH ROKU 1674¹ predvolal kráľovský fiškus Mikuláš Majláth² duchovných cirkví augsburského a helvétskeho vyznania³, ba aj rektorov škôl, študentov, kantorov, zvonárov a niekoľkých organizátorov z rozličných končín Uhorska, ktoré boli podrobené Turkovi, ale aj dosiaľ slobodné od jeho ukrutností, aby sa 5. marca osobne dostavili do Prešporka a vydali počet zo spoluviny na vzbure⁴. //Niektorých dokonca predvolali blízki plebáni⁵.// Z vyše tisíc predvolaných prišlo a dostavilo sa v určený čas //(to jest 5. marca)// na uvedené miesto okolo štyristo. Týchto predikantov⁶ (tak — //ako sa nazdávali// — pohrdavo nazývali duchovných), rektorov škôl, kompanov (takisto pohrdavo nazývali študentov, kantorov a iných) obvinil kráľovský fiškus najprv každého osobitne, potom všetkých spoločne. Keďže však kráľovský fiškus nemal //— na počudovanie v takej vážnej veci —// mená mnohých predvolaných a prítomných, //ba ani ich nepoznal,// aby ich mohol obviniť a obžalovať, žiadal, žeby mu udali svoje mená. Keď to dosiahol, menovite ich obvinil aj obžaloval. //Ako som povedal, kde plebáni rozmiestení už po cirkvách vedeli o nejakom skrývajúcom sa duchovnom, napísali v mene fiškusa cedulu. a pozvali skrývajúceho sa na určený čas do Prešporka. Takto sa teda fiškus dozvedel, že sú spoluvinníkmi vzbury, ale nevedel ich menovať ani obviniť.// Ale všetkých tých, čo sa nedostavili, označil súd všeobecne za obvinených a za odsúdených v neprítomnosti.

Takto začína svoje najznámejšie autobiografické dielo Ján Simonides (* 1646/1648, Spišské Vlachy — † 7. máj 1708, Banská Bystrica, maďarské pramene uvádzajú *1650 — † 13. marec 1708?) autor latinskej príležitostnej poézie, náboženských polemík a náboženských výchovných spisov, otec Pavla Simonidesa, náboženského spisovateľa a konrektora v Banskej Bystrici.

Tento nevšedný človek sa nechceným riadením osudu stal väzňom, utečencom, cestovateľom, prosebníkom odkázaným na milodary bohatých občanov a v neposlednom rade i jedným z najvýznamnejších spisovateľov cestopisnej a memoárovej prózy. Práve uvedený rukopis *Väznenie, vyslobodenie a putovanie Jána Simonidesa a jeho druha Tobidáša Masníka* je výsledkom spracovania záznamov, ktoré si Simonides a Masník robili pri vhodnej príležitosti už od začiatku svojho strastiplného životného údely.

Vo svojom diele zaznamenáva priebeh mimoriadneho bratislavského súdu, odvoz odsúdencov do Trnavy, potom do leopoldovského väzenia a cestu na galeje do Neapola, útek s Masníkom z vojenských

Benátky/, o ostatných, napr. Florencia, Padova, sa zmieňuje letmo. Okrem zážitkov väzňov si Simonides všimá aj geografické, ekonomické, politické, sociálne a náboženské pomery, no mimoriadnu úlohu majú prírodné javy, úkazy, flóra i fauna, ktoré majú ideovo-estetickú funkciu — sprostredkujú psychické stavy /úžas, strach, depresia.../.

Napriek tomu, že obsah diela poznáme, patrí tento spis k najzáhadnejším rukopisom v staršej slovenskej literatúre písaným po latinsky. Originál diela sa doposiaľ nepodarilo nájsť. Za-

Ján Simonides (Šimonides)
na dobovom vyobrazení

chovali sa z neho tri odpisy.

Prvý odpis (154 strán) má titul *Krátke opísanie toho, čo sa stalo s kňazmi uhorskej evanjelickej cirkvi, keď ich odsúdili a odviekli na španielske galeje, najmä čo sa týka môjho a spoločníkovho vyslobodenia a putovania*. Odpis zhotovil skalický evanjelický farár Martin Lauček (1732 — 1802). Rukopis má veľmi úhladné písmo. Nachádza sa v gymnaziálnej knižnici v Szarvasi v Maďarsku

Druhý odpis (115 listov) má ten istý titul ako prvý odpis (len namiesto „in mei“ je „in mea“). Autor, odpisovateľ a datovanie nie sú uvedené, ale odpis pochádza zaiste z druhej polovice 18. stor. Rukopis má vcelku čitateľné písmo. Je uložený v knižnici maďarskej akadémie vied v Budapešti

Tretí odpis (183 listov) má titul *Putovanie Tobidáša Masníka, ku ktorému je predoslané Krátke opísanie toho, čo sa stalo s kňazmi uhorskej evanjelickej cirkvi, keď ich odsúdili a odviekli na galeje. Potom však Tobidáš Masníka vyslobodenie a putovanie v Nemecku*. Na konci odpisu (str. 183) je poznámka (taktiež v latinčine): Odpísal Adam Pénter na pamiatku, keď bol ako mládenec u osvieteneho a vznešeného pána slobodného baróna, pána Jána z Hellenbachu, roku Pána 1774, dňa 3. augusta. Rukopis má vcelku čitateľné písmo a je rovnako vo fonde knižnice budapeštianskej akadémie vied.

Originál rukopisu vznikol na základe záznamov, ktoré si Simonides a Masník robili pri vhodnej príležitosti už od začiatku svojho strastiplného životného údely. Literárne ich spracoval predovšetkým Simonides. Autorstvo diela sa neuvádzalo v titule a zjavilo sa

In Italiam trisus Abductio. Die flägliche in Deltisland Abführung...

Strastiplný pochod leopoldovských väzňov s putami na nohách i rukách na neapolské galeje

ho sprievodu, lapenie a uväznenie v Capracotte, vykúpenie nemec-kým kupcom Jánom Filipom Weltzom a ich putovanie po Taliansku do Nemecka. Cestopis prináša bohatú a pestrú mozaiku príbehov, faktov, dojmov a pozorovaní sústredených aj na krásu okolia. Avšak najmä sa zameriaval na opis miest, kde sa zdržal dlhšie /Neapol, Rím,

len v neskorších odpisoch. Anonymita symbolizovala a manifestovala jednotu mysle a spoločný osud dvoch priateľov, trpkú skúsených rovnakými pohromami. Už od začiatku ju však mohol odhaliť obsah, lebo nie je vylúčené, že každý z autorov pripravil na základe rukopisu skoncipovaného Simonidesom svoj vlastný variant. O uvedenom svedčí aj fakt, že v v simonidesovskom variante vystupoval ako rozprávač (autor) Simonides a v masníkovskom variante Simonides a jeho druh. Nie je však vylúčené, že takéto úpravy urobil neskoršie odpisovač rukopisu.

Vráťme sa však k osobe Jána Simonidesa. Tento nevšedný človek pochádzal z rodiny evanjelického kňaza, v Spišských Vlachoch (presný rok narodenia nie je známy), vzdelanie získal v Prešove a vo Wittenbergu (1667-1674) a po štúdiách pôsobil v Brezne ako rektor školy. Po odhalení Vesselényiho sprisahania ho väznili a jeho strastiplnú púť opisuje uvedený rukopis. Precestoval veľa krajín (Taliansko, Švajčiarsko, Nemecko), kým sa usadil v Nemecku, kde žil do roku 1683. Po návrate do vlasti pôsobila ako evanjelický kňaz v Banskej Bystrici-Radvani (1683-1687), Kráľovej (1688-1690), Hronseku (1691-1695), Banskej Bystrici (1695-1708), tam superintendant (od roku 1704). Zomrel v Banskej Bystrici 7. mája 1708.

Medzi ďalšie Simonidesove diela patria:

1676 – *Krátke opísanie toho, čo sa stalo s kňazmi uhorskej evanjelickej cirkvi* (Brevis consignatio eorum, quae facta sunt cum ministris ev. ecclesiae Hungaricae), denník o jeho odsúdení, úteku, vyslobodení a živote v Nemecku (zachovali sa len tri odpisy, originál nie)

1676 – *Galéria všetkých Bohu oddaných, spútaných navzájom reťazami kresťanskej cnosti* (Galeria omnium sanctorum, catenis christianae virtutis sibi devincutorum), memoárová próza (kníže vydané v rok 1685)

1679 – *Prenasledovaný vyhnanec* (Exul praedicamentalis), memoárová próza

1681 – *Božia moc a milosť* (Gottes Kraft und Gnade), napísané v spolupráci s T. Masníkom, v diele mu patrí 7 kapitol, ktoré sú takmer zhodné s Galériou všetkých Bohu oddaných

1704 – *Vysvetlení kresťanského učení*, úvod ku katechizmu, kde povzbudzoval k vzniku a využívaniu vlastného materinského jazyka (slovakizovanie češtiny)

1707 – *Řeči, v kterých se lid boží napomíná*, rukopisná zbierka kázní.

Vo svojich dielach neopisoval len svoje zážitky, ale venoval sa aj opisu krajov, ktoré navštívil, ich regionálnych zvyklostí, etnografických po-

merov a architektúry (antické pamiatky, kláštorné a chrámové stavby).

Používal jednoduchý, bezprostredný jazyk, pričom nevsúval do textu takmer žiadne náboženské detaily (biblické texty, príklady, náboženské reflexie), takže jeho dielo je považované za viac-menej svetskú prózu, ktorá v tom období bola zriedkavá.

Dušan Jarina

Poznámky:

¹ *dňa 8. februára... 1674* — tretí súdny proces v Prešporku od 5. marca do 4. apríla 1674, na ktorý predvolali údajne sedemsto osôb, ale prišlo okolo tristo kňazov, rektorov (správcov škôl) a kantorov (spevákov, učiteľov). Prvý proces sa konal v Trnave (v máji a júni r. 1672) a druhý v Prešporku (od 5. septembra 1673).

² *kráľovský fiškus Mikuláš Majláth* — kráľovský verejný žalobca (fiškál) Mikuláš Majláth, pochádzajúci zo sedmohradského šľachtického rodu

³ *augsburské a helvétske vyznanie* — luteránske (evanjelické) a kalvínske (reformované) vyznanie. Augsburské vyznanie založil Martin Luther (1483 — 1564) v Nemecku a helvétske vyznanie Ján Kalvín (1509 — 1564) vo Švajčiarsku. Obe patria k protestantským náboženstvám. Augsburské vyznanie viery (tzv. nezmenené vyznanie) bolo verejne prečítané r. 1530 v Augsburgu pred cisárom Karolom V. (1500 — 1558).

Melanchton (1497 — 1560) pozmenil r. 1540 niektoré články viery v prospech kalvinizmu (tzv. zmenené vyznanie).

⁴ *vydali počet zo spoluviny na vzbure* — Protestantskú inteligenciu obvinili z účasti na protihabsburskom sprisahaní, ktoré pripravoval František Wesselényi (1601 — 1667), ale odhalili ho niekoľko rokov po jeho smrti (1670).

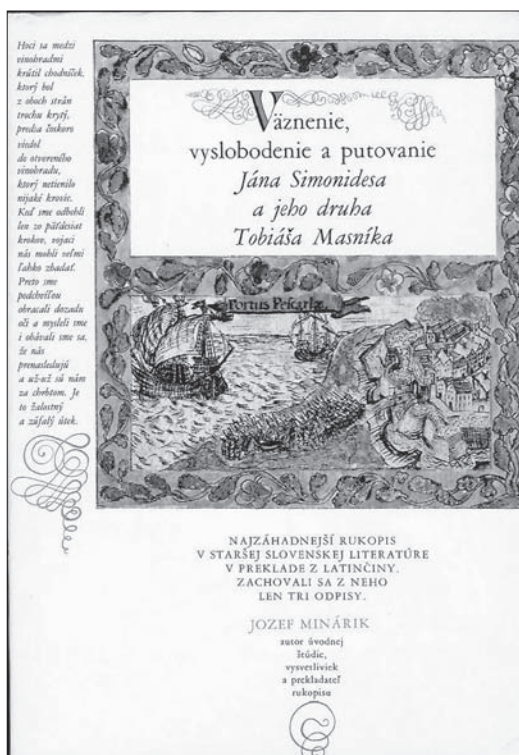
⁵ *plebán* — (z lat.) katolícky farár

⁶ *predikant* — (z lat.) kazateľ

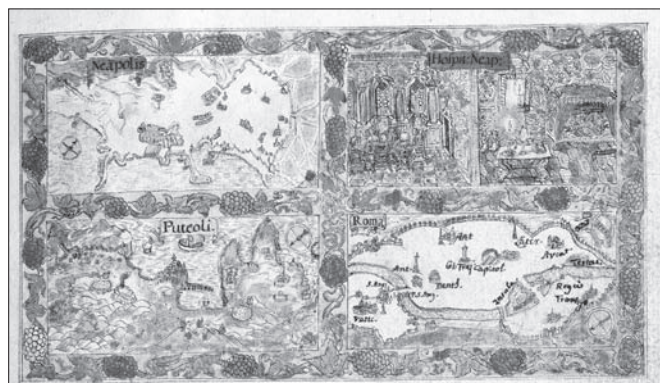
Použitá literatúra:

SIMONIDES, Ján: *Väznenie, vyslobodenie a putovanie Jána Simonidesa a jeho druha Tobiaša Masníka*. Zlatý fond denníka SME 2009. Dostupné na webovej stránke (world wide web): http://zlatyfond.sme.sk/dielo/1139/Simonides_Vaznenie-vyslobodenie-a-putovanie-Jana-Simonidesa-a-jeho-druha-Tobiasa-Masnika

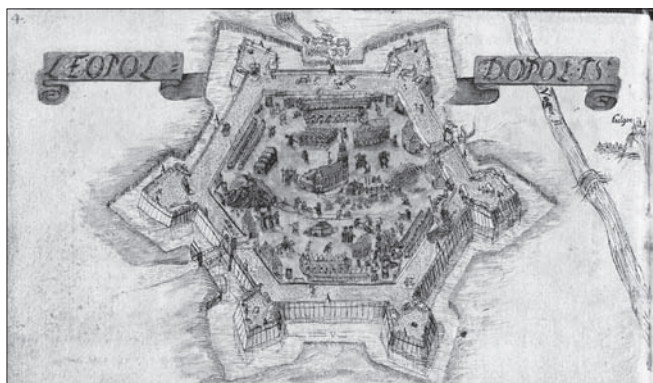
MINÁRIK, Jozef: *Stredoveká literatúra, Slovenské pedagogické nakladateľstvo, Bratislava 1977*

Prebal novodobého vydania Simonidesovko diela

Ukážky z denníka Simonidesovko druha Tobiaša Masníka

PLAMENE NAD ZVOLENSKOU ŽUPOU

Veru často stúpala dym z požiarov našich dedín. Horská a podhorská oblasť Zvolenskej župy v celej jej histórii dávala možnosť ničivým požiarom so svojimi drevenými domčekmi a slamenými strechami. Aj zákony boli na to, aby sa nedodržiavali, a tak nejedna chudobná rodina skončila na žobráckej palici. Bude dobre s odstupom času si pripomenúť aspoň tie väčšie katastrofy v okolí tak, ako ich priniesla vtedajšia tlač:

Babiná (maď. Bábaszék): Noviny Svornosť 2. septembra 1873: *Pred pár dňami v mestečku Babiná istý Pohorelec, obyvateľ tamejší si podpálil dom, následkom čoho ešte 40 druhých domov zhorelo, on sám ale – podpaľač – hodil sa do studne, kde aj zhylnul. Škody mnoho. Počet nešťastníkov, o pomoc k milosrdenstvu blízkych sa utiekať prinúčených zas je veľa.*

Bacúch (maď. Vaczok): V polovici septembra 1905 zhorelo 29 domov aj s hospodárskymi stavbami. Zhorelo aj veľmi veľa krmiva, obilia, náradia. Zhorela aj rím.-kat. škola, aj obecný mlyn, aj 3 200 korún v hotovosti. Bez strechy nad hlavou zostalo a takto sa na žobrácku palicu dostalo 103 rodín a 297 rodinných príslušníkov. Zahynul však aj jeden človek. Škoda 89 406 korún, ale poistenie bolo len na 4 200 korún.

28. augusta 1921 zhorelo v Bacúchu 133 domov so všetkým. 1165 ľudí je bez prístrešia!

Bacúr: 20. októbra 1909 vypukol veľký požiar v noci o 11. hodine. Zhorelo 16 domov.

Badín: Strašný požiar v obci Badín - 24. augusta 1873 popoludní. 70 domov na prach a popol sa obrátilo. Pán Radvanszký Ferenc poslal 200 chlebov, pán Kollár Ján, banskobystričský fiškáľ, 10 zlatých rakúskeho čísla. Požiar vznikol v staviskách komorských v árende u istého Fischera, ktorý celé panstvo tamojšie v árende má.

Kompletne zhoreli 3 domy 4. júla 1900. Uhorel aj jeden psík, ktorého nepustili z reťaze. Požiar vznikol v obchodných priestoroch firmy Keme.

Veľký požiar pustošil v nedeľu nad ráno 17. augusta 1903. Zhorelo 11 domov so všetkým zariadením aj s hospodárskymi staviskami, aj množstvo domácich zvierat, veď len u jedného gazdu zhorelo 70 oviec, 11 bravov, ba aj jedna chorá žena.

Zhorelo 10 domov v máji 1904. Podpaľačom bol valach, ktorého gazda prepustil zo služby.

Banská Bystrica: Ničivý požiar zasiahol mesto údajne 10. apríla 1750. Ten dátum nemusí byť presný. Ale už 12. apríla reaguje naň z Budína kráľ Vladislav II. Požiar vznikol v dome č. 3 na námestí. Dom patrila Jánovi Melczerovi, ten bol zaťom ťažiara Jána Thurzu, jeho faktorom. Zhorela radnica, Barbakan, hradný areál, námestie a časť Dolnej ulice. Melczer pred hnevom ľudí ušiel do Slovenskej Ľupče a potom sa zdržiaval na hrade Likava.

Ešte ničivejší požiar vznikol v auguste 1761. Dobová tlač udáva dátum dní – 3., 4., aj 6. augusta. Tá spomienková ju posúva o 10 rokov dozadu. Bolo zničené takmer celé mesto. Po požiaru bolo nájdených 130 – 132 uhorených tiel. Bol to štvrtý najväčší požiar na starom kontinente, ktorý vznikol v Hámri. Ľudia nestačili zachraňovať nič, len svoje životy.

Brezno: Noviny Svornosť 13. februára 1874: Pri veľkom požiaru zhorelo 107 domov, 2 deti, 2 ženy, 300 oviec a rožný statok.

Budča: Začiatkom septembra 1900 zničil požiar takmer celú obec. Zachovali sa len tri domy. Zhoreli aj zvony. Veľmi veľa obyvateľov bolo v tom čase vo Zvolene na jarmoku.

Bujakovo: 18. júla 1911 vypukol požiar na povale stolára Jána Matornu, plamene potom preskočili na dom Jána Zajaca, Štefana Schwarcza a Jána Štrbu. Zhorelo 12 domov.

Čerín: 3 domy zhoreli 31. októbra 1897. Oheň vznikol z podpaľachstva.

V polovici februára 1899 vznikol ďalší veľký požiar. Zhorelo 6 domov. 12-ročné dievča, ktoré bolo samé doma, na povale stratilo 1 grajciar, ktoré hľadalo so sviečkou.

Horelo aj 21. apríla 1902. To sa zloději chceli vlámať do domu richtára. Na dolnom konci ich zakaždým odstrašili psy. Z pomsty podpálili jeden dom, zhorelo ich však sedem. Uhoreli však aj dva kone, viac oviec a volov. Väčšina bola poistená.

Čierny Balog: Pri veľkom požiaru 21. októbra 1899 zhorelo 8 domov a hospodárske stavby.

Dobroč: 19. septembra 1905 veľký požiar zničil 10 domov aj so staviskami.

Dolná Lehota: 8. septembra 1905 zhorelo 7 domov. Oheň sa rozšíril z Bellovho domu a bol dielom podpaľáčov, pravdepodobne z pomsty.

Z neznámych príčin vznikol požiar 25. septembra 1909 v stodole gazdu Jozefa Škultétyho. Za pár minút však bolo v plameňoch 8 domov aj so všetkým príslušenstvom.

Dubové: Požiar v Dubovom 11. júla 1921 úplne zničil 18 domov.

Harmanec: Dňa 10. júla v roku 1904 obrovský požiar celkom zničil harmaneckú papierňu.

Heľpa: Následkom úderu blesku 25. mája 1906 a následného požiaru zhorelo 280 domov so všetkými hospodárskymi budovami. 325 rodín zostalo bez akýchkoľvek prostriedkov!

Horná Lehota: V pondelok 14. augusta 1911 v noci o 2 hodine vypukol požiar. Zhorelo 5 domov. Studne vyschli a boli bez vody. Vodu nosili ženy zo vzdialenosti 1 a pol kilometra. Obec nemá dobrovoľný hasičský zbor.

4. apríla 1921 vypukol veľký požiar, 28 domov celkom zhorelo, 35 rodín je ohňom poškodených, škoda je 876 000 korún. Je vypísaná zbierka.

Hrochoť: Červený kohút. Začiatkom júla 1916 z hry malých detí vznikol veľký požiar, ktorý celkom zničil 42 domov aj so všetkým príslušenstvom.

Hronsek: 23. júla 1904 vzbĺkol oheň zo stodoly Andreja Dobríka. Zhorelo spolu 10 domov.

Kováčová: 30. júla 1905 v skorých ranných hodinách veľký požiar zničil 7 domov so všetkým príslušenstvom i so zvieratami. Hasiči z Hájnik, Rybár a zo Sielnice prišli včas, ale nebolo dosť vody.

Kráľ: Na usadlosti vypukol požiar počas bieleho dňa v polovici júna 1910. Oheň zničil 7 domov a ďalšie stavby.

Lieskovec: 30. septembra 1903 zhorelo 7 domov.

Lopej: 19. júla 1906 veľký oheň, ktorý zapríčinila jedna stará žena, zničil 14 domov so všetkým.

V obci horelo aj večer 8. marca 1910, keď zhorelo 5 domov.

Lubietová: 9. júla 1899 na poludnie vypukol požiar v dome policajného kapitána Kmeťa. Čoskoro zhorelo 30 domov s hospodárskymi budovami, rím.-kat. kostol, rím.-kat. škola aj rím.-kat. fara. Roztavené zvony sa zrútili z veže. Ešte šťastie, že susedná škôlka bola prázdna, kde ináč býva v tom čase 80 detí.

V jeden deň, 10. októbra 1901 horelo aj dvakrát. Zhorelo 6 domov aj s príslušenstvom.

Medzibrod: Pri veľkom ničivom požiari 3. augusta 1890 zhorelo trištvrté dediny a takmer všetky zvieratá a už uskladnené krmivo.

Veľký oheň pustošil v Medzibrode 31. júla 1904. S výnimkou 3-4 domov zhorel celý dolný koniec, 30 domov. V jednej komore sa udusila žena s tromi malými deťmi. Nik nevie, ako požiar vznikol.

Michalová: 30. marca 1911 okolo 7. hodine vznikol požiar. Zhorelo 9 domov a Albertova Jánová.

Moštenica: 6. júna 1898 zhorelo pri požiari 7 domov.

Nemce: Večer 9. júla 1908 vznikol požiar, ktorý sa pre sucho rýchlo šírilo. Zhorelo 16 domov.

Oravce: Obec mala smutný utorok okolo 4. marca 1900. Naraz aj na troch miestach bola podpálená podpaľáčmi. Rozšíreniu požiaru sa podarilo zabrániť, aj tak však 5 rodín zostalo bez prístrešia.

Priečhod: Dvaja šarvanci sa pohádali 11. októbra 1897. Jeden potom z pomsty podpálil dom rodičov toho druhého. Zhorelo 12 domov so všetkým, 40 rodín zostalo bez prístrešia.

12. novembra 1900 zavčas rána vypukol požiar. Zhorelo 5 domov. Veľkú škodu mal Juraj Balla.

24. mája 1903 zhorelo 5 domov. Požiar zapríčinil alkohol.

20. augusta 1906 zhorelo 25 domov aj s hospodárskymi stavbami. Obyvatelia si mysleli, že podpaľáčom bol Michal Selecký, a tak ho napadli a veľmi zbili, ale oheň vznikol z nebanlivosti.

Radvaň: 8. júna 1903 zavčas rána zhorel dom obuvníka Sršeňa. Podpálil ho z pomsty učeň.

Veľký požiar zachvátil Radvaň v polovici septembra 1910. Večer o 11. hodine podpálili v parku radvanského kaštieľa novú stodolu baróna Antona Radvanského, plnú krmiva. Oheň preskočil na dom a stodolu Vojtecha Rázgu, ktoré mal v prenájme, neskôr aj na dom Jána Slankovského v dolnej Radvani.

V polovici mája 1911 veľký požiar zničil 4 domy.

Rudlová: 27. októbra 1899 nočný požiar zničil 6 domov.

Sásová: 10. augusta 1900 zhorelo 5 domov. Požiar zapríčinili neopatrnosťou dve opité ženy.

Selce: 10. apríla 1894 zhorelo 5 domov. Statkárovi Palkovičovi uhorelo veľa dobytká.

9. septembra 1898 zhorelo 35 domov. Požiar bol práve v tom čase, keď aj v Senici.

Veľký požiar bol 9. októbra 1900. Znovu zhorel horný koniec

dediny. Zhorelo 32 domov a fara. Príčinou požiaru bola nebanlivosť. O rok na podpaľáčov doplatili gazdovia Bauco a Zauška.

Senica: 9. septembra 1898 zhorelo 10 domov. Práve vtedy horelo aj v susedných Selciach!

Slovenská Lupča: Veľký požiar zúril 7. júna 1899, ktorý zničil podstatnú časť obce. Plamene zničili nie menej ako 48 domov s množstvom hospodárskych stavieb. Oheň vznikol poobede o trištvrté na tri na mestskom dome, kde sa deti hrali na povale so zápalkami.

10 domov zhorelo 23. septembra 1901 rátaťúc od domu maliara Kusého.

Veľký požiar pustošil 21. marca 1905. Zhorelo 7 domov aj s hospodárskymi prístavbami. Oheň zapríčinili Andrej Fagaj a Pavel Šimarsky, tamojší obyvatelia, ktorý opití so zapáleným kahancom išli hore na povalu.

Pri veľkom požiari 21. októbra 1937 zhorelo 8 domov s hospodárskymi budovami. Ohnivé jazyky pohltili aj 8 kráv, väčší počet ošípaných a veľa hydiny. Požiar vznikol u Jána Luptáka z neznámych príčin. Postihnutí sú: Zuzana Technovská, Jozefína Poliaková, František Chovan, vdova Katarína Horčinová, Jozef Horčín, vdova Hermína Velganová, Ludvík Kochlica, Tábovecký a Jaromír Lakomčík. Rodina Kochlicová, ktorá prišla o všetko, je ubytovaná na rím.-kat. fare.

Stožok: 3. apríla 1913 páliť pálenku roľník Konopka. Lieh sa mu zapálil a plamene vyšľahli cez okno na susedné domy. V silnom vetre za jednu hodinu zhorelo 12 domov a hospodárske budovy.

Sv. Ondrej: Obyvatelia boli v kostole, keď vypukol požiar v dome richtára. Zhorelo 5 domov.

Šajba: Spustošenie obce. V stredu 9. augusta 1911 predpoludním o 11. hodine z neopatrnosti jednej ženy vznikol veľký požiar. Zhorelo 40 domov a evanjelická škola. Uhorela aj jedna 70-ročná žena, 2 kravy, 5 teliat, 4 bravy, mnoho hydiny. 46 rodín s 260 členmi zostalo bez chleba a strechy nad hlavou.

Valaská: Pri požiari koncom marca 1910 zhorelo 7 domov.

Veľká Lúka: Pri veľkom požiari v apríli 1905 zhorelo 7 domov. Požiar vznikol u richtára a bol dielom podpaľáčov.

Veľká Slatina: Veľký požiar pustošil 11. novembra 1874. Oheň spálil 30 domov. Práve tam bol jarmok a asi nejaký oslopaný jarmočník oheň zapríčinil

Michal Kiššimon

ČRIEPKY Z HISTÓRIE

Pred 100 rokmi v roku 1918

- Telegram banskobystrických feministiek predsedovi Poslaneckej snemovne za podporu návrhu zákona o hlasovacím práve žien.
- Založenie základiny Júliusa Czesznáka pre študujúcich z príležitosti jeho 25 ročného pôsobenia ako mešťanostu
- Mešťanosta Július Czesznák sa vzdal funkcie
- Vymenovanie nových policajtov
- Tragická nehoda - pád pád Izidora Žiak-Somolického
- Rekvirácia zvonov v Banskej Bystrici
- Žiadosť obcí Radvaň a Kráľová o časť dôchodku nápojovej a potravinovej dane na základe toho, že tvoria jeden výberčí celok s Banskou Bystricou
- Robotníci Harmaneckej továrne ustanovili jedného robotníka za riaditeľa - údaj zo správy mestského právneho zástupcu, týkajúcej sa kráľovskej pily
- Bolo riešené postavenie vodných centrál ok pri Ľubietovej a Príboji pre potreby mestskej elektrárne
- Realizovalo sa zvýšenie taxy pri mestskej váhe na Huštáku
- Mesto obdržalo žiadosť obyvateľov Starých Hôr o vydelenie pasienkov v mestských lesoch
- Žiadosť o prenájom mestského pozemku na postavenie ústrednej pálenice, skica pozemku s kinom a detským ihriskom
- Vzniká záhradkárské družstvo mestských úradníkov na Horných Lúkach
- Bolo realizované pokrývanie mestského hradu a zvonice železným galvanizovaným plechom

- Bola zriadená Továreň na drevený tovar a debny Jakuba Kohna.
- Bol zriadený Mestský výbor pre cudzinecký ruch
- Zniká týždenník "Besztercebányai hírlap"
- Odchod srbských zajatcov, zamestnaných pri meste, do vlasti.
- Mestská rada rokovala v záležitosti rozšírenia vyššej dievčenskej školy na gymnázium
- Vzniká firma Zjednotený hŕnny priemysel, úč. spol
- Povolenie predávať gramofóny
- Začína vroba hrebeňov v bývalej tlačiarňi Wolf v Banskej Bystrici
- Rieši sa otázka poštátneja mestskej polície
- Dr. Eduard Schweng sa stáva tajomníkom Mestského múzea
- Zapožičanie cirkevných vyšívajúcich rúch z mestského múzea na výstavu do Budapešti.
- Mesto žiada prideliť sanitné a osobné auto z majetku armády.
- Prebieha vyšetrovanie hlavného mestského kapitána pre falšovanie dokladov.
- Ruskí vojnoví zajatci sú stiahnutí z prác v mestských lesoch v Harmanci.
- Nadobúda platnosť Vyhláška o ustanovení ľudovej vlády pod vedením Michala Károlyiho.
- Mestská rada dostáva Telegram krajského propagačného výboru s protičeským obsahom za samostatnosť Slovákov.
- V meste sa objavuje Plagát Ligy pre zachovanie celistvosti Maďarska.
- Mesto obdrží telegram Jozefa Varechu, ktorý v mene slovenských robotníkov žiada mesto, aby sa postavilo za samostatnú Slovenskú republiku.

Dušan Jarina a Ján Baláž

ROK LADISLAVA HUDECA 2018

Deák Ferenc utca, Súdobná, Stalinova, Obrancov mieru, Skuteckého ulica bude aj ďalšie pomenovanie?

Pri založení tejto ulice mesto ešte nemalo hlavného, ani mestského architekta. V poslednej tretine 19. storočia sa nezakladala iba ona jediná, ale plánovalo sa viac stavebných aktivít na konci hlavných dopravných osí ešte hradbami obkoleseného mesta.

Tejto ulici bola určená mimoriadna dôležitosť. Predchádzajúce funkcie tohto územia boli zrušené – (kaplnka sv. Ducha a cintoríny za hradbami) spolu s bránou mesta na Hornej ulici. Horná ulica pokračovala smerom na hlavnú železničnú stanicu a cestou na Horehronie. Východné hrady mesta zanikli, zachované ostali iba jej nárožné bašty a časť pri evanjelickej škole

Skuteckého ulica

Skuteckého ulica s rodičovským domom Hudecovcov

Hungária pred r. 1907

Prvú fázu investícií ešte na území pôvodne opevneného mesta vykonávalo mesto a cirkevné spolky a inštitúcie: – Nájomný dom Banskobystrickej mestskej sporiteľne (Hungária), Evanjelický spolok, Evanjelickégymnázium, Katolícky tovarišský spolok taktiež so sálou.

Nové budovy tejto ulice (zbúranými hradbami) vyjadrovali funkcie a úlohy, ktoré boli určené Banskej Bystrici ako sídlu zvolenskej župy (do roku 1923) v rámci nového usporiadania Rakúsko-uhorskej monarchie. Investície prichádzali z Budapešti, stavebná príprava architektmi jednotlivých rezortov bola veľmi starostlivá, cieľom bola aj reprezentácia. Išlo o funkcie administratívne, vojenské, bezpečnostné, školské, a čiastočne obytné (súkromné). I keď jednotlivé budovy mali rozmanité inšpirácie v rôznych pseudohistorických slohoch konca 19. a začiatku 20. storočia, súbor celej ulice pôsobí impozantne a jednotne. Počítalo sa so zástavbou celej ulice - priateľskú školu na konci jej pravej strany mal pôvodne postaviť architekt Ján Bobula mladší (1871–1922), žijúci v Budapešti, taktiež v pseudohistorickom slohu. Táto škola bola postavená až v rámci prvej Československej republiky pražským architektom Schmidtom, profesorom ČVUT, ktorý tvoril už vo funkcionalistickom názore.

Každá z týchto budov má svoju históriu, renomovaných autorov, svoje osudy. Niektoré sú dodnes používané podľa svojej pôvodnej funkcie – Krajský súd (architekt István Kiss), Mestská meštianska a obchodná škola (dnes škola Slobodného vysielateľa - architekt Alfréd Jendrassik, 1901-2), alebo so zmenenými funkciami - Špeciálny súd (pôvodne budova Priemyselnej a obchodnej komory (architekt Artúr Sebestyén, Budapešť, víťaz rozsiahlej a publikovanej súťaže). Dnes chátrajú a zívajú prázdnotou. Na ľavej strane konca ulice stála kasáreň 16. vojenského pešieho pluku (s nemocnicou), oproti četníckemu veliteľstvu, vyprojektované a postavené Jurajom Hudcom v roku 1903. Ďalej tu stáli rodinné vily alebo budovy potrebné k doplneniu účelov hlavných budov – advokátske kancelárie a p.

Rodičovský dom Hudecovcov

Bývalá žandárska stanica

Funkcia ulice a jej jednotlivých budov sa počas prvej Československej republiky nezmenili, zmenil sa iba architektonický sloh konca ulice.

Najviac zmien zastihlo túto ulicu po roku 1989. Vymizla z nej obytná funkcia, znížil sa počet škôl, pribudlo divadlo, konzervatórium.. Viaceré budovy sú prázdne. Pritom ide o historicky vzácny súbor dnes už 100-150 ročnej slohovej architektúry, obohacujúceho Banskú Bystricu o ďalší historický rozmer, navyše budovami, ktoré je možné pri správnej údržbe stále používať. Časť budov je národnou kultúrnou pamiatkou, celá ulica je chránenou pamiatkovou zónou.

Popri významných menách autorov dobovej architektúry Uhorska na prelome 19. - 20. storočia

Juraj Hudec

pre Banskú Bystricu je prvoradá a celú ulicu spájajúca funkcia osobnosť domáceho staviteľa a projektanta **Juraja Hudeca** (21. 4. 1858 – 18. 12. 1920), významnej osobnosti mesta. Juraj Hudec bol zpočiatku ako stavitel zamestnancom firmy Roberta Wunscha, ktorá pôsobila v Banskej Bystrici, v Košiciach a v Budapešti (firma tam začala stavbu prvej podzemnej dráhy na európskom kontinente, dokončila ju firma Siemens). V roku 1902 Juraj Hudec založil spoločnú firmu s mladým architektom Rosenauerom, ktorá bola oprávnená aj projektovať. Na pozemku dnešných domov Skuteckého 22, 24, 26 postavili výrobné objekty pre výrobu stavebných materiálov a prefabrikátov. Juraj Hudec bol projektantom dvoch budov na tejto ulici: tzv. Späthovej vily (pôv. Četnícke veliteľstvo, 1902) a vlastného domu (č. 15, 1906). Avšak mimo toho bol hlavným staviteľom výstavby piatich budov tejto ulice – budovy Hungárie (1896), komplexu budov Sédrie a väznice, Priemyselnej a obchodnej komory, Mestskej meštianskej a obchodnej školy školy. Všetky budovy sú dodnes v plnej prevádzke. Jeho činnosť bola všestranná v meste aj v celom regióne (Brezno, Ľubietová, Banská Štiavnica atď.) zastával dôležité funkcie pri riadení stavebných aktivít mesta, v evanjelickom zbore. Po jeho smrti sa členovia rodiny presťahovali do Budapešti.

Meno Hudec dnes poznáme skôr vďaka jeho synovi Ladislavovi, ktorého osud zavial po peripetiách 1. svetovej vojny do Šanghaja, kde sa stal uznávaným a dodnes slávnym architektom. Ladislav sa túžil vrátiť po svoj celý život do svojho rodného mesta, ale bolo to umožnené iba jeho pozostatkom po smrti.

Na Slovensku realizoval iba dva svoje návrhy – kúpeľnú kaplnku vo Vyhniciach a rodinnú kryptu v ev. av. cintoríne v BB, kde odpočívajú on i ako štyria jeho súrodenci so svojimi životnými partnermi.

Najviac zmien zastihlo túto ulicu po roku 1989. Vymizla z nej obytná funkcia, znížil sa počet škôl, pribudlo divadlo, konzervatórium.. Viaceré budovy sú prázdne. Pritom ide o historicky vzácny súbor dnes už 100-150 ročnej slohovej architektúry, obohacujúceho Banskú Bystricu o ďalší historický rozmer, navyše budovami, ktoré je možné pri správnej údržbe stále používať. Časť budov je národnou kultúrnou pamiatkou, celá ulica je chránenou pamiatkovou zónou.

Tento rok sme vyhlásili Rokom Ladislava Hudeca 2018 (60. výročie jeho úmrtia a 125. výročie narodenia)

Skuteckého ulica by sa mala stať úvodnou prehliadkou architektúry doby, v ktorej Ladislav vyrastal a ktorej tvaroslovie uplatňoval aj vo svojej ranej tvorbe v Šanghaji. Parčík pred Hungáriou (neďaleko Evanjelického spolku, v ktorej Hudecova rodina určité čas bývala) by mal po revitalizácii patriť pamiatke jeho

Ladislav Hudec

otca Juraja (realizácia jeho busty a obnovení parčíka), domy v Skuteckého ulici (ktorá je toho času pamiatkovou ochrannou zónou a niektoré budovy sú NKP) by mali byť označené menami svojich tvorcov a staviteľa Juraja Hudeca.

Ladislav Hudec sa stal architektom podľa prania a všestrannej starostlivej výchovy svojho otca. Plné vyznenie jeho talentu v Šanghaji bude predstavené v dome na Skuteckého 22., ktorý projektoval a postavil Juraj Hudec v roku 1903.

Je to veľké dedičstvo mesta a všetkých jeho občanov. Mali by si ho prevziať.

Klára Kubičková

Detail z rodičovského domu

Detail z budovy súdov (sédrie)

Detail z budovy Hungárie

Kaplnka Panny Márie Kráľovnej vo Vyhniciach - prvá stavba Ladislava Hudeca (1912/1913)

MILAN

„Človeka možno potupiť, dokaličiť, zbiť a zabiť. Možno mu zobrať majetok, najbližších i najmilších, ľudskú dôstojnosť i slobodu. No charakter, česť, statočnosť a lásku, tie zobrať nemožno. Sú v podstate človeka.“

(Dr. Milan Piovarči o Milanovi Veselovi, 2002)

Milan Vesel sa narodil, podobne ako jeho brat, dvojča Mirko, 23. mája 1903 vo Zvolene. V rokoch 1913 až 1921 vyštudoval 8-triedne gymnázium v Banskej Bystrici, v rokoch 1921 - 1923 absolvoval Vojenskú akadémiu v Hraniciach na Morave, ktorú ukončil v hodnosti poručíka delostrelectva. Slúžil vo viacerých posádkach v rámci Československa i Slovenského štátu, od júna do decembra 1941 a potom znovu od augusta do decembra 1942 bol na východnom fronte v Žitomíri a Korostene.

Milan Vesel s manželkou Jolanou

Podobne ako jeho bratia Mirko a Miloš sa zúčastnil na prípravách odboja. Spolu s Mirkom bol v nočných hodinách 29. augusta 1944 hlavným iniciátorom obsadenia budovy Veliteľstva pozemného vojska v Banskej Bystrici, čo umožnilo Jánovi Golianovi bez prekážok odoslať povstalecké heslo „Začnite s vystahovaním“. Následne sa na chate svojho švagra doktora Nábělka na Donovaloch spolu s Vavrom Šrobárom, Mirkom Veselom, Milošom Markom a Ludvíkom Nábělkom spolupodieľal na skoncipovaní proklamácií k slovenským vojakom a slovenskému národu, ktorými bolo pred poludním dňa 30. augusta 1944 vyhlásené Slovenské národné povstanie v Slobodnom slovenskom vysielaci. V nasledujúcich dňoch zastával funkciu posádkového veliteľa Banskej Bystrice.

4. septembra 1944 ho Ján Golian poveril vedením povstaleckej delegácie do Sovietskeho zväzu. Prečo padla voľba práve na majora Milana Vesela? Sám o tom napísal: „Golian mi povedal, že som bol pre tento účel vybraný spomedzi slovenských dôstojníkov preto, lebo je známe, že za môjho pobytu na východnom fronte som si počínal tak, že do Sovietskeho zväzu môžem letieť s pokojným svedomím, keďže proti mojej osobe nemôžu mať nijaké výhrady, a tak sú predpoklady, že na kompetentných miestach budú so mnou rokovať.“ išlo o dôležité poslanie nadviazať kontakt s vojenskými a politickými predstaviteľmi ZSSR, koordináciu povstaleckých akcií so zámermi sovietskeho velenia a získanie nevyhnutnej podpory zo sovietskej strany. Delegácia mala splniť tieto úlohy v zložitých a iste náročných rokovaniach s predstaviteľmi Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia v Kyjeve a 1. Ukrajinského frontu.

Už samotný let bol veľmi dramatický. Leteli (okrem Milana Vesela boli členmi delegácie F.Eštov, A.K.Lach, I.Bystrianin, Š.Kuna a C.Kuchta) na transportnom lietadle Savoya Marketi s výsostnými znakmi slovenskej armády. Cez frontovú líniu síce preleteli pokojne, ale neskôr sa dostali do pozemnej protiletadlovej paľby a potom zase do paľby leteckej. Milan Vesel po rokoch napísal: „Bolo to prirodzené, lebo pod našim znakom poznali predtým nepriateľské lietadlá. Napadli nás dvaja stíhači. Personál lietadla robil, čo sa v danej chvíli robiť dalo. Jeden z nich vystrelil zo signálnej pištole bielu a

potom zelenú signálnu raketu.“ Sovietski piloti nakoniec predsa len pochopili, že v lietadle nesedia nepriatelia. Donútili ich pristáť na letisku pri Ľvove, kde si mohli bratsky stisnúť ruky. V štábe 1. Ukrajinského frontu ich prijal generál armády Sokolovskij, na letisku v Kyjeve víťala delegáciu skupina vysokých dôstojníkov Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia. Dlho sa diskutovalo nad zakreslenými mapami s povstaleckými frontami, o činnosti partizánskych jednotiek a situácii povstaleckej armády, o nedostatkoch spolupráce partizánov a povstaleckých vojakov. Nasledujúci deň rokovali za prítomnosti veliteľa štábu UŠPH generála Strokača. Milan Vesel o ňom napísal: „Tento sympatický sovietsky generál sa živo a čo najpodrobnejšie nechal informovať o udalostiach u nás. Prehlásil, že takéto vystúpenie národa nemá obdobu v iných štátoch. Bol tým všetkým uveličený. Oznámil nám, že na základe našich informácií bola už v predchádzajúci večer zvolaná porada vlády Ukrajiny, ktorú požiadal, aby telegraficky predložila súdruhuvi Stalinovi návrh na vzatie Slovenska do nástupného (operačného) plánu, ktorý generalisimus Stalin akceptoval.“ Tým sa úspešne zavŕšilo poslanie povstaleckej delegácie ktorá sa dňa 13. septembra sovietskym strojom vrátila na sľiačske letisko Tri Duby.

Lietadlo, ktorým delegácia priletela, ostalo v Kyjeve v múzeu. Keď sa o dvanásť rokov neskôršie bývalý plukovník Milan Vesel vracia na tieto pamätne miesta ako turista a pomocný skladník v jednej osobe, s veľkými rozpakmi prijíma slová sprievodcu v múzeu, ktorý návštevníkom rozpráva o lietadle a hrdinovi v ňom. Za tých dvanásť rokov sa totiž v jeho živote veľa zmenilo.

Po oslobodení začas pôsobil ako posádkový veliteľ Banskej Bystrice, v januári 1947 sa stal veliteľom 11. delostreleckej brigády v Košiciach, ale už 1. septembra 1949 bol z politických dôvodov zbavený funkcie a 14. septembra bol zatknutý pre podozrenie z protištátnej činnosti. Napriek tomu, že mu vina preukázaná nebola a aj Najvyšší súd potvrdil oslobodzujúci rozsudok, Milana Vesela nechali vo vyšetrovacej väzbe, kde ho pracovníci ŠtB „pripravovali“ na nový proces - obvinený bol z toho, že je Titov špión. Tentoraz si dali záležať. Dňa 1.5.1950 mu bol odňatý vojenský dôchodok, 18.4. 1951 bol odsúdený na 16, neskôr na 22 rokov väzenia vrátane konfiškácie majetku.

Císlo listu 13	TELEGRAM	Rádové číslo
Príjemca	= U = MILAN, VESEL, MEDVECKEHO 10	Vypravený na
Príjemca	RUZOMB EROK	
++ + 1605 ZTGS BVA Y4Z		
Druh	Adresný grad	Podací grad
4400 U	BRATISLAVA	TFN 22657 39 4 1550
V SOBOTU RANO TA ČAKA DELEGACIA Z HLAVNEHO PARTIZANSKEHO STABU Z KIEVA KTORU VEDIE SUDRUH BASHAK V NARODNOM DOME V BANSKEJ BYSTRICI STOP Z BANSKEJ BYSTRICI ODCHADZAME DO KOSIC O 15 HOD		
BYSTRANIN		
22 - 121 (11-1955)		

Telegram pre Milana Vesela

Diskriminovaná bola aj jeho manželka, ktorá ostala nezamestnaná. Sedel v Leopoldove, Prahe, Bratislave i Jáchymove. Z takmer stokilového chlapa ostalo niečo vyše 48 kilogramov. A tak sa mihali dni a roky. Prišiel rok 1955 a väzňovi Milanovi Veselovi sa dostali do rúk noviny, v ktorých sa písalo o Chruščovovej návšteve Juhoslávie. Opäť začal veriť, že sa niečo zmení aj v jeho osude.

22. júla 1955 bol prepustený. Vyplatili mu 240 korún, ktoré si počas šiestich rokov väzenia zarobil. Človek by si myslel, že teraz už pôjde všetko hladko. Milan Vesel žiada očistiť svoje meno. Žiada náhradu za ukradnutý majetok, žiada o obnovenie svojho procesu, oslobodenie od vedľajších trestov (zbavenie čestných občianskych práv), no všade sa stretáva so zatvorenými dverami. Jeden z vtedajších prominentov Rudolf Strechaj mu odpovedal neveriteľne cynicky: „Ak ste nevinne trpeli, tak sa vám isto ľahko sedelo.“

Ocitol sa bez prostriedkov a pracoval ako pomocný skladník v Ružomberku. Úplne rehabilitovaný bol až v roku 1964, keď mu bola vrátená vojenská hodnosť a vyznamenania. Možno k tomu prispela aj návšteva bojovníkov z Ukrajinského štábu partizánskeho hnutia, ktorých navštívil v

Stretnutie po rokoch (Mirko a Milan Veselovci v Nemecku)

septembri 1944 a ktorí sa zaujímali o osudy slovenského hrdinu.

Napriek všetkým prežitým útrapám Milan Vesel nezatrpol, ostal impozantným dôstojníkom, šarmantným spoločníkom a rozprávačom, starostlivým manželom a bratom, milovaným a váženým strýcom a ujom. Zanechal po sebe vzácny archív, plný podpismi priamych účastníkov overených spomienok na najdôležitejšie udalosti slovenských dejín.

Zomrel 26. septembra 1984, pochovaný je spolu so svojim otcom JUDr. Jánom Veselom a bratmi Mirkom a Ivanom na Evanjelickom cintoríne v Banskej Bystrici. Dňa 25. augusta 1994 ho prezident Slovenskej republiky vymenoval do hodnosti generálmajor in memoriam.

Ludvik Nábělek

HUNGÁRIA - AKCIOVÁ SPOLOČNOSŤ PRE VÝVOZ MASLA

Ku koncu 19. storočia začal mať trh pre zásobovanie s poľnohospodárskymi produktmi na starom kontinente vážne problémy. Javil sa prebytok niektorých, po celé desaťročia stabilných komodít, a tým aj klesajúce ceny, ako boli napríklad: obilniny, ovce a barani, vlna a vlnené výrobky, ošipané a, div sa svete, aj – alkohol. Toto všetko, čo sa doteraz javilo ako trhová istota v zahraničí, začalo mať kolísavú podobu. Bol najvyšší čas hľadať nové, konkurenčne schopné produkty, ktoré by sa v čo najkratšom čase uplatnili na náročnom zahraničnom trhu. Čoskoro sa ukázalo, že je to maslo.

Od myšlienky k praxi nebolo tak ďaleko a v roku 1894 bola založená: HUNGÁRIA, krajinská akciová spoločnosť pre rozumnú výrobu a vývoz masla. Ten názov bol ešte komplikovanejší pre vysvetľujúce skutočnosti, a preto ho budeme používať skrátené len – HUNGÁRIA, a. s.

Odvážnej myšlienky sa chytilo aj Ministerstvo poľnohospodárstva a pomáhalo aj finančnými dotáciami. Odborníci sa rozišli po celej krajine, aby zmapovali možnosti a rentabilitu. Podľa ročných daňových súpisov síce bola prehľadná evidencia veľkých, alebo najlepších gazdov v celej krajine, ale bola tu otázka, či pochopili filozofiu myšlienky a či do toho pôjdu. Išlo totiž o zásadnú prestavbu dorábania mlieka pre potrebu výroby kvalitného masla, určeného na export. Ved' také gazdovanie v krajine bolo veľmi rozdielne. Kvalitné seno v okolí Budapešti stálo metrák 3,50 zlatých, ale v okolí Maroša len 70 grajciarov. Pre rozľalosť krajiny boli rôzne pomery v počte dní pobytu kráv v maštali a na paši. A čo bolo zo všetkého najdôležitejšie, na základe denného ekonomického sledovania, mať odvahu neúprosne vyradiť kravy s nízkou dojivosťou a zabezpečiť si plemená s dojivosťou okolo 1 500 litrov ročne.

K tomu všetkému tu bola ešte maďarská špecialita – byvoly. Statok sivej farby s veľikánskymi rohami, ktorí síce nedával toľko mlieka, ako bežné kravy, len okolo 700 – 800 litrov, ale za to s omnoho vyšším obsahom tuku.

Hungária, a. s. vydala pre potreby farmárov aj útlu brožúrku s podrobným návodom v 16 bodoch, v ktorom sa zdôrazňovala čistota a dodržiavanie hygieny, svetlosť a vetranie maštali, kanalizácia, spôsoby dojenia nie prstami, ale celou dlaňou, na umývanie rúk, ale hlavne vemená nepoužívať studenú vodu, aby sa predišlo šokovej terapii, ticho a pokoj počas dojenia, dôkladné vydojenie do poslednej kvapky, zaviesť dojenie trikrát denne a čas presne dodržiavať. Miestnosť pre spracovanie mlieka na maslo musela byť samostatná kamenná budova, dobre osvetlená, s kamennou podlahou, dobre vetrateľná, v ktorej okrem chladiacich zariadení a zariadení pre výrobu masla nesmelo byť nič uskladnené, žiadna repa, zemiaky, tekvice, ovocie, použité šatstvo alebo nebudaj posteľ.

Strojné zariadenie na odoberanie smotany bolo nastaviteľné, aby zo 100 litrov mlieka odobralo 15 – 16 litrov smotany. Spoločnosť zabezpečovala chladiarenské stroje a kde to nebolo rentabilné, dávala návod na udržanie chladu pomocou soli a ľadu. Vlastná výroba masla mútením mohla prebiehať ručne, pomocou parného stroja alebo pri veľkovýrobe aj konským pohonom. Proces trval 35 – 40 minút. Maslo sa ďalej spracovávalo na miesiacom stole, kde sa z neho odstránila prebytočná voda.

Obsah vody v masle I. triedy nesmel byť viac ako 12 %, za ktorú sa platilo 1 zlatý, za II. triedu, kde obsah vody bol nad 12 %, ale nesmel byť viac ako 18 % sa platilo 85 grajciarov za netto kilo. Všetko ostatné išlo do III. triedy v trhovej cene. Pri balení masla sa pridávalo 1-2 deka navyše kvôli prirodzenej strate počas prepravy. V centrále Hungárie pri preberaní masla mohol byť prítomný poverený člen rodiny.

Podmienky zmluvy medzi producentom mlieka a masla a medzi Hungáriou, a. s. boli veľmi dôležité, lebo Hungária, a. s. podľa zmluvy odkupovala celú, ale len kvalitnú výrobu, za ktorú zaplatila ihneď v hotovosti. Sama ju potom speňažila na zahraničných trhoch a na základe obchodných výsledkov na konci roka vyplatila podiel svojim dodávateľom vo výške 5 %. Vzorní a spoľahliví dodávatelia sa mohli stať aj akcionármi Hungárie, a. s. pri zakúpení podielovej listiny v hodnote 200 korún. (Poznámka autora: od roku 1892 platila po dobu desať rokov dvojité mena zlatý a koruna.) Zmluva nemohla byť uzavretá na dlhšiu dobu ako na 10 rokov.

Zmluva pamätala aj na postih. Pri zamiešaní cudzieho elementu do masla (dnes tomu hovoríme pančovanie) bola pokuta 50 zlatých, poprípade aj rozviazanie zmluvy.

Hungária, a. s. bola veľkým pomocníkom gazdom, statkárom a veľkostatkárom aj v Banskej Bystrici. Pripomeňme si ich: Rudolf Herritz, Vojtech Rakovský, Štefan Rakovský, Pavel Szumrák, Karol Sztrakoniczky, Adam Kardoš, Ľudovít Badini z Iliaša a Adolf Strähle - obchodník s bryndzou. Vo Zvolenskej župe boli však aj ďalší: Nemeskéri Kis Miklós z Vígľaša, Karol Radvanský, barón Ján Radvanský, bratia Finkovci a Daniel Huszágh zo Zvolena, Ján Lassovszky a Koloman Bittera z Veľkej Slatiny, Ladislav Kohn z Očovej, Adolf Friedberger z Hornej Mičinej, Ján Csipkay z Brezna, Dionýz Tihanyi z Kráľovej, Leopold Klein z Podzámčoku, Pavel Bezegh z Hajník, Michal Kinder-nay z Nemeckej, ako aj Ľudovít Suchý z Hronskej Breznice. A to som spomenul len tých, ktorí boli v župnom výbore v rôznych komisiách a platili najviac daní.

Je mi do plaču, keď si spomeniem na čerstvý chlieb s maslom a medom s dobre chladeným cmarom. Kdeže však tie časy sú!

Michal Kiššimon

HISTORICKÉ ZÁHADY Z OKOLIA BANSKEJ BYSTRICE

Stavebné družstvo Gustáva Husáka

V Bratislave 5. mája 1948.

Miestna správna komisia, Banská Bystrica.

Podpísané stavebné družstvo dovoľuje si týmto opýtať sa Vás, či by ste boli ochotní a predali nám pozemky Vám patriace nachádzajúce sa vo Vašej obci v časti „Na Kačicu“ parc. číslo 2167 a v časti „Fončorda“, čís. parcely 1814.

Na uvedených pozemkoch chceme postaviť rodinné domky pre našich členov – železničiarov, ktorí konajú službu vo Vašom meste a ktorí musia dochádzať do služby z okolia a tým chceme Vám pomôcť odstrániť bytovú krízu u Vás panujúcu.

Dúfame, že našej žiadosti vyhovieť a oznámite nám zároveň cenu uvedených pozemkov.

Ďakujúc vopred za Vašu láskavosť, sme v úcte.

(pečiatka, podpisy)

Zdalo sa, že záležitosť naberie rýchle tempo, aj keď ju prejednávali v rôznych komisiách mesta.

Výťah zo zápisnice v technickej komisii 18. mája 1948

- **Uznesenie.**

Technická komisia doporučuje, aby výstavba železničiarov domkov bola uskutočnená pohromade a to v častke bloku č. 5 a v blokoch č. 9, 12 a 16 dľa nového regulačného plánu.

Ing. Ján Lupták m. tech. radca.

Úrad MNV!

Pokračovanie zo str. 1.

Oznamujeme, že adresát bol vyzvaný, aby vyslal svojho kresliča na odkreslenie potrebnej plochy ustálennej tech. komisiou, aby sa mohlo ďalej pokračovať. Banská Bystrica 7. VI. 1948.

Keďže však Traťová stavebná správa ČSZ v Banskej Bystrici na ustálenie situácie nereagovala, nasledoval:

V ý m e r

Nakoľko žiadateľ neodpovedal na dňukajšie vyzvanie zo dňa 7. júna 1948, vec sa stala asi bezpredmetnou, a preto spisy sa ukládajú do listárne. Banská Bystrica 15. VII. 1948.

Tajomník: Zeman Predseda: Strieš

Zostali nám nezodpovedané otázky: Prečo sa tajomná firma Dr. Gustáva Husáka nikdy viac neozvala? Čo to vlastne bola za tajomná firma? A vôbec, kto to bol ten tajomný Dr. Gustáv Husák? Bol to menovec s doktorátom, bol to nám dobre známy politik, predseda Zboru povereníkov, neskorší politický väzeň a ešte neskôr súdruh prezident, ktorý by v tých pohnutých časoch prepožičal svoje meno a titul stavebnej firme? A čo sa stalo s firmou Dr. Gustáva Husáka v neskoršom politickom kvasení a po znárodnení? Možno sa to nikdy nedozvieme a zostane to aj naďalej zahalené tajomstvom. Isté je len jedno. Táto firma nikdy nepostavila v Banskej Bystrici ani jeden dom, ani jeden byt.

Michal Kiššimon

HRADNÝ KAPITÁN

Pokračovanie zo str. 1.

Prvoradou úlohou hradného kapitána bola komplexná ochrana areálu mestského hradu vrátane jeho údržby. Zodpovedal za najväčší poklad uložený v mestskom hrade – mestský archív, za zbrane, muníciu, fortifikačné objekty mestského hradu, ktoré musel udržiavať v dobrom technickom stave.

Kapitán mestský hrad nikdy neopúšťal. Bezprostrednou úlohou, pri ktorej bol osobne prítomný, bolo odomykanie a zamykanie hradu. Hradný areál sa sprístupňoval denne hodinu pred svitaním zatváral večer hodinu po zotmení. Presný čas otvorenia a zatvorenia hradu signalizoval zvon. Brány hradu v priebehu noci boli uzavreté a kapitán bez nariadenia richtára nesmel nikoho vpustiť. Každé ráno podával kapitán richtárovi hlásenie. Osoby, ktoré vstupovali do hradu a boli ozbrojené, museli zbraň pred vstupom odovzdať kapitánovi.

Ako obydlie hradného kapitána pôvodne slúžila Petermannova veža, neskôr po vybudovaní barbakanu (1512) prvé poschodie veže barbakanu. Plat kapitána sa v 16. storočí pohyboval od 1,5 do 2,5 zlatých.

Od polovice 16. storočia úrad kapitána mestského hradu zastávali aj členovia mestskej rady, čo znamenalo ľudí bez väčšej znalosti vojenského remesla, čím sa význam funkcie hradného kapitána znižoval. V druhej polovici 17. storočia to bola skôr spoločenská ako vojenská funkcia.

V archívnych záznamoch sú evidované tieto osoby vo funkcii hradného kapitána: 15. storočie - Bartoš, 16. storočie - Tomáš Jaruš, Tomáš Höckel, Ján Sturzer (neskôr zastával funkciu puškárskoho majstra na Pražskom hrade), Leonard Wallach, Valentin Schneider, Baltazár Heggel, Juraj Prustl, Anton Schneider. 17. storočie - Ján Drechsler bol zároveň aj richtárom mesta.

Zástupcom hradného kapitána bol podkapitán, zároveň mestský puškársky majster mesta. Bol rovnako volenou osobou, ale svoju funkciu vykonával len na určitý čas. Zvyčajne bol spojený s výrobou zbraní pre mesto. Jeho plat mal polovičnú hodnotu platu kapitána. Za odlievanie zvonov či výrobu zbraní dostal samostatnú finančnú odmenu.

V archívnych záznamoch sú evidované tieto osoby vo funkcii podkapitána:

Ján Trapp, Ján Jobst, Valentin z Olomouca, Pavol Suchentruck a syn Ján, Šimon Dobretak. Najznámejším sa stal Pavol Neidl z Prešo-

va, ktorý pre mesto odliat na druhý pokus v roku 1562 Banický zvon o váhe 162 centov. Potom vyhotovil desať diel a v roku 1566 pre hodinovú vežu uliat hodinové zvony.

Jozef Ďuriančík

Poznámky:

¹ Mestské hrady vznikli v minulosti len v stredoslovenských banských mestách a do súčasnosti sa zachovali okrem Banskej Bystrice v Kremnici a Banskej Štiavnici.

² Spomína sa v ňom Klára vdova po hradnom kapitánovi Bartošovi: I. Graus c. d. s. 124.

Na pripomenutie

Niekoľko starobylých budov v Banskej Bystrici kedysi tvorilo mestský hrad Jeho úlohou bolo chrániť výnosy z ťažby medi a striebra a kráľovskú pokladnicu.

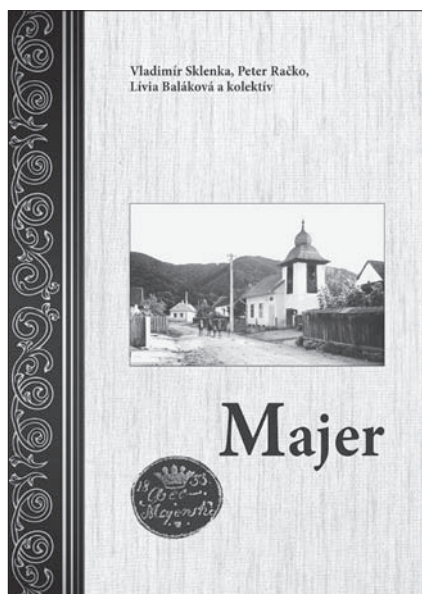
Mestský hrad vznikal postupne. Ako prvý začali v 13. storočí stavať farský kostol - neskororománsky Kostol Nanebovzatia Panny Márie, okolo ktorého v 15. storočí vyrástlo opevnenie. Prvotné zemné valy a palisády neskôr nahradili vysoké kamenné múry posilnené baštami a umelou vodnou priekopou. V 16. storočí si turecké nebezpečenstvo vynútilo ich spevnenie a doplnenie. Z pôvodných hradieb sa zachovala asi štvrtina a zo štyroch bášť stoja tri: Farská, Banická a Pisárska bašta.

Areál mestského hradu tvorí okrem farského kostola a opevnenia mestského hradu aj Kostol sv. Križa - Slovenský kostol z roku 1452 a barbakan s vežou. Bol vstupnou bránou do hradu vybavenou padacím mostom ponad vodnú priekopu. Súčasnú barokovú podobu barbakan nadobudol úpravami, ktoré si vynútil požiar v roku 1761. V roku 2005 – 2006 bol barbakan znovu rekonštruovaný.

Súčasťou hradu je aj neskorogotický Matejov dom z 15. storočia a pôvodne gotická, v súčasnosti renesančná Stará radnica - Praetorium, dnes sídlo Stredoslovenskej galérie, v ktorej sa pravidelne usporadúvajú zaujímavé výstavy.

KNIHA O MAJERI

Kniha o Majeri, mestskej časti Banskej Bystrice, pod názvom Majer vyšla z podnetu Mgr. Lívie Balákovej, rodáčky z tejto v minulosti samostatnej obce, rozprestierajúcej sa na pravom brehu Hrona na veľkej bystrickej lúke medzi vrchmi Stará kopa a Banoš. Pri jej zostavovaní sme vychádzali zo spomienok niekoľkých súčasných i bývalých Majerčanov. Ich výpovednú hodnotu umocňujú viaceré dobové fotografie, ktoré pochádzajú od súkromných osôb alebo inštitúcií. Pri tvorbe monografie bola použitá aj publikácia od prof. Ing. Jána Švihru, DrSc. (1930 – 2011), rodáka z Majera, ktorý mal k dispozícii ručne písanú kroniku obce. Majer má starobylú históriu, ktorá siaha až do začiatku 15. storočia. Územie Majera však bolo osídlené oveľa skôr, už v období 9. storočia, keď tu stála veľkomoravská osada. Stredoveká dedina Majer pôvodne vznikla ako hospodársky dvor na území slobodného kráľovského banského mesta Banská Bystrica. Po roku 1848 sa stal Majer samostatnou obcou. Jej význam vzrástol počas prvej svetovej vojny, keď tu bol postavený jeden z najväčších vojenských poľných lazaretov v Uhorsku a zriadil sa tu aj cintorín obetiam tejto vojny. V tomto období na majerských lúkach pristálo a vzlietlo prvé lietadlo v Banskej Bystrici. V Majeri sa narodili také osobnosti, akými boli vý-

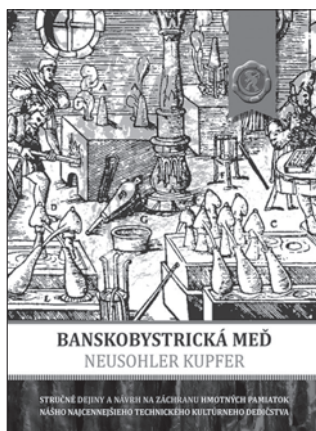
znamný maliar Ján Lánik (1875 – ?), učiteľ Pavol Styk (1886 – 1966) a ďalší. V miestnej časti Na Hrbe vyrastal aj charizmatický slovenský filmový herec a režisér Paľo Bielik, ktorý stvárnil doteraz neprekonatelnú postavu nášho národného hrdinu Juraja Jánošíka. V roku 1966 sa osud Majera opäť a už natrvalo spojil s Banskou Bystricou, kedy sa stal mestskou časťou. Následne bol vyhlásený za priemyselnú zónu so zákazom stavať rodinné domy. V Majeri sa začali budovať priemyselné podniky: železničná stanica, drevársky závod Smrečina, Paneláreň, Stavomontáže, súčasný Priemyselný park Šalková – Majer a ďalšie. Ľudia sa postupne vysťahovali zo svojej milovanej dediny do Banskej Bystrice a blízkeho okolia. Dnes žije v Majeri len približne 529 obyvateľov na uliciach Majerská cesta a Stavebná cesta. Mnohí rodáci, ktorí tu už nežijú, navštevujú miestny cintorín, kde sú pochovaní ich predkovia a udržiavajú si vŕchny vzťah ku svojim majerským koreňom. Publikácia o Majeri približuje minulosť bývalej obce, štruktúru obyvateľstva, jeho zvyky, kultúrny a športový život. Veríme, že si svojím obsahom získa priazeň nielen medzi majerskými rodákmi a ich potomkami, ale aj u širšej čitateľskej verejnosti.

Vladimír Sklenka

BANSKOBYSSTRICKÁ MEĎ – NEUSOHLER KUPFER

V týchto dňoch vychádza publikácia „Banskobystrická meď – stručné dejiny a návrh na zachránu hmotných pamiatok nášho najcennejšieho technického a kultúrneho dedičstva“.

Z pera autorov PhDr. Kláry Kubičkovej, PhD. a Ing. arch. Vladimíra Husáka, CSc., sa predstavuje Banskobystrický mediarsky podnik a Thurzovsko-Fuggerovská spoločnosť. Okrem histórie a množstva obrazovej dokumentácie je v závere zhrnuté, čo je potrebné vykonať pre zachránu tejto jedinečnej 500-ročnej pamiatky nášho mesta.

Je vydaná menom občanov a občianskych združení, ktorí sa nechcú zmieriť so stratou svojho historického dedičstva. Je výzvou k spojeniu síl na jeho zachránu – 5 minút pred dvanástou, k voleným orgánom, štátnym inštitúciám, k možným zahraničným partnerom a ku všetkým občanom.

Jej textová časť čerpá z výskumnej úlohy Pamiatkového úradu SR: Thurzovsko-fuggerovský banskobystrický mediarsky podnik a jeho výrobní nasledovníci do 20. storočia- objekty v okrese Banská Bystrica a Ružomberok, 2009, od architektov V. Husáka a L. Husovskej. Zostavila Klára Kubičková. 52 strán, ilustrovaná brožúra (grafický dizajn Inka Krajčovičová).

Publikácia je záujemcom k dispozícii v Informačnom centre mesta Banská Bystrica.

Klára Kubičková

MÁRIA TERÉZIA,

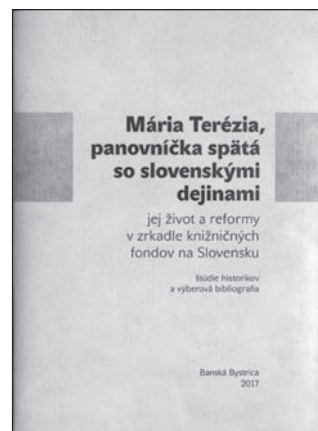
Mária Terézia, panovníčka spätá so slovenskými dejinami : jej život a reformy v zrkadle knižničných fondov na Slovensku. Štúdie historikov a výberová bibliografia.

Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici vydala pri príležitosti 300. výročia narodenia Márie Terézie (13. 5. 1717 – 29. 11. 1780) výberovú bibliografiu, ktorej cieľom bolo v podobe bibliografických záznamov zdokumentovať nielen životopisné údaje a reformné úsilie ale aj spôsoby spomínania na Máriu Teréziu. Publikácia je jednou z posledných aktivít, ktorými chcela Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici počas roka 2017 verejnosti priblížiť život a dielo Márie Terézie – výraznej postavy našich i celoeurópskych dejín a dať do pozornosti aj niekoľko regionálnych súvislostí.

Bibliografia obsahuje 933 záznamov rôznych typov dokumentov z obdobia rokov 1740 – 2017. Výber je zúžený na informačné zdroje nachádzajúce sa v slovenských knižniciach. Napriek tomu zahŕňa pestrú škálu dokumentov v rôznych jazykoch, v slovenčine, češtine, maďarčine, nemčine, latinčine, ale aj angličtine, taliančine, ruštine, francúzštine a poľštine. Publikácia okrem bibliografickej časti obsahuje aj prehľadnú biografii Márie Terézie a štúdie historikov, ktoré dávajú Máriu Teréziu do súvislosti s osvietenstvom, regionálnymi dejinami, či historickou pamäťou.

Veríme, že publikácia osloví všetkých záujemcov o hlbšie poznanie a pochopenie významnej osobnosti Márie Terézie a jej doby a zároveň poslúži k lepšej využiteľnosti bohatých knižničných fondov na Slovensku. Je možné ju nájsť vo fonde Štátnej vedeckej knižnice v Banskej Bystrici, rovnako je možné si ju v knižnici zakúpiť.

Mária Bôbová, Dana Chalupeková

K NEDOŽITÉMU JUBILEU VOJTECHA WICKA

Skomponoval piesne Nemám auto, nemám motorku, Zelená kolíska či fox Keď si štrngnem. Právnik, hudobný skladateľ a pedagóg - Wojtech Wick - by v tomto roku oslávil 110. narodeniny. Štátna vedecká knižnica v Banskej Bystrici – Literárne a hudobné múzeum, si ho pripomína výstavkou zo zbierkového fondu múzea. Jej základnú líniu tvoria predmety - dokumenty, ktoré približujú pestrú umeleckú tvorbu s cieľom pripomenúť najmä mladšej generácii osobnosť Vojtecha Wicka a jeho skladateľský zástoj v slovenskej populárnej hudbe v 2. polovici 20. storočia.

Vojtech Wick, nestor slovenskej populárnej hudby, zastáva v jej vývoji na Slovensku významné miesto. Narodil sa 26. júna v Sučanoch, základnú školu absolvoval v Krompachoch, evanjelické gymnázium vyštudoval v Prešove, právo na Právnickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave, kde v roku 1934 získal titul JUDr.. Hudobné základy získané od matky Márie, rod. Dvorskej, neskôr rozvíjal súkromným štúdiom na hudobných školách v Prešove, Košiciach a nakoniec v Bratislave, kde vyštudoval hru na klavíri u prof. Štefana Németha – Šamorínského a stal sa výborným klaviristom. Svoju sestru Jolanu (vydatú Seiterovú) – opernú speváčku - často sprevádzal na koncertoch v Bratislave, Košiciach i Viedni. Pôvodne sa venoval právnickému povolaniu, v rokoch 1930-1934 bol koncipientom v advokátskej kancelárii v Bratislave a od roku 1934 pôsobil v Brezne, kde sa o štyri roky stal samostatným advokátom. Počas 2. svetovej vojny sa aktívne zúčastnil Slovenského národného povstania a po obnovení ČSR pôsobil v Brezne ako verejný notár, od roku 1950 vo funkcii vedúceho štátneho notára. Po roku 1961 zanechal svoje pôvodné povolanie právnika a venoval sa hudbe. Pôsobil ako pedagóg na Ľudovej škole umenia (dnes Základnej umeleckej škole) v Brezne a komponoval. Spolupracoval s detským speváckym zborom pri LŠU, ženským komorným zborom, pri Mestskom osvetovom stredisku, dychovou hudbou závodného klubu ROH Mostáreň v Brezne, meste, pre ktoré zložil i slávnostné fanfáry.

Vojtech Wick sa čoskoro po ukončení štúdia dostal do kontaktu so zábavnou hudbou a stal sa v tejto oblasti priekopníkom. Už v 30. rokoch 20. storočia sa zaoberal jazzovou hudbou a ako jazzový klavirista vystupoval i v bratislavskom rozhlase, kde s Ladislavom Kreybigom vďaka angažmánu Miloša Ruppeldta v roku 1929, improvizovali hudbu Ellingtona, Gerschwina, Ježka a iných, ktorí sa stali jeho vzormi. Popri propagácii swingovej hudby v tom čase v slovenskej populárnej hudbe dominovalo rozvíjajúce sa tango a čardášový fox, pomocou rytmu ktorého popularizovali cigánski muzikanti na zábavách i obľúbené ľudové piesne. Vojtech Wick si postupne vypracoval svoju hudobnú reč a zásady komponovania, ktorému sa vážnejšie začal venovať po roku 1948. Napísal stovky prevažne populárnych tanečných piesní, šansónov, detských piesní, scénickej hudby pre detské televízne programy a pričínal sa o propagáciu nových prúdov v slovenskej populárnej hudbe. Je autorom viac ako 450 skladieb. Medzi najznámejšie patria napr.: v rytme swingu – Záhady dobrej nálady, Tak či tak, Letný večer alebo pieseň Má či nemá, v rytme fox – Rodinný dom, Keď si štrngnem, Jarná pieseň, Nedočkavá (foxtrot, 1957) a i. Z tradičných rytmov ide najmä o valčík – Ne-

Hudobný skladateľ Vojtech Wick

hovor mi o láske, Keď hudba valčík hrá, Len teba čakám či inštrumentálne skladby Spomienka a Pieseň bez slov. Šansónovú tvorbu spopularizovala v rytme blues najmä pieseň V rytme kolies na text Kristy Bendovej, ktorej druhá verzia v orchestrálnej interpretácii orchestra Gustáva Broma vyjadruje Wickovo džezové cítenie a spomienky na rozhlasové improvizácie v Bratislavskom rozhlase v 30. rokoch 20. storočia. Prvým slovenským šansónom, ako s obľubou obecnstvu oznamovala speváčka Melánia Olláryová, bola skladba Pieseň noci – druhá pieseň Vojtecha Wicka s textom Kristy Bendovej, ktorá odznela na medzinárodnom festivale tanečnej piesne v Prahe v inštrumentácii Vieroslava Matušika.

Šansón predstavoval pre Wicka okrem tanečných piesní jeho najobľúbenejší a lákavý žáner. Medzi tanečnou tvorbou dominuje v začiatkoch jeho tvorby aj skladba „Pieseň na dobrú noc“, ktorá vznikla na objednávku Čs. rozhlasu v Bratislave a bola nahraná s veľkým sláčikovým orchestrom, speváckym zborom a sólistom Františkom Zvaríkom. Touto skladbou končieval rozhlas svoje každodenné vysielanie počas siedmich mesiacov od vzniku nahrávky s textom skladateľovej manželky Anny Wickovej. Okrem nej Vojtech Wick pri textoch piesní úzko spolupracoval najmä so spomínanou poetkou Kristou Bendovou, Ladislavom Šimonom, Matejom Taslerom, Alexandrom Karšayom, Jánom Turanom a inými. Práve pieseň Zelená kolíska s textom Ladislava Šimona v interpretácii Olgy Szabovej, patrí k najznámejším Wickovým skladbám, ktorú diváci televíznej súťaže Vyberte si pesničku ocenili Cenou divákov. Medzi výnimočné skladby sa zaradila i pieseň Nemám auto, nemám motorku na text Alexandra Karšaya, ktorú interpretačne preslávil spevák Vlado Oravec. Vojtech Wick sa au-

torsky zapájal a prezentoval i v autorských hudobných súťažiach ako Bratislavská lýra (pieseň Strieborná rozprávka na text Alexandra Karšaya v interpretácii Karla Hálu), Bystrické zvony (pieseň Jarmila na text Ladislava Šimona v interpretácii Miroslava Lička), Zlatá ruža v Detve (pieseň Útek zo žltého mesta v interpretácii Viery Lamačovej) a ďalších.

Zvlášť významná je jeho tvorba pre deti, kde sa prezentoval mnohými skladbami v reláciách „Našli sme pesničku“, „Ide pieseň dokola“ a „Zlatá brána“. Intenzívne spolupracoval s televíznym štúdiom v Košiciach, kde ho považovali za kmeňového spolupracovníka pri tvorbe detského programu Zlatá Brána. Okrem spomenutých textárov zhudobňoval pre deti aj texty Ľudmily Podjavorinskej, Márie Rázusovej – Martákovskej, Jozefa Pavloviča, Tomáša Janovica, Eleny Čepčekovej, Gizely Slavkovskej a iných. Skladateľ svoj vzťah k deťom, ktoré sám nemal, prejavil aj muzikálom „Adam v škole neseďel, abecedu nevedel“.

Vojtech Wick vo svojej tvorbe neopomenul ani orchestrálne diela, ktoré vo väčšine prípadov konzultoval a inštrumentoval so svojím dlhoročným priateľom, hudobným skladateľom Bartolomejom Urbancom. Manželka Anna, rod. Kindernayová nielenže mala pochopenie pre jeho tvorivé ambície, ale písala mu aj texty k jeho prvým piesňam a inšpirovala ho k hudobno-tvorivým činnostiam.

Veľmi aktívne sa zapájal nielen do hudobného života v Brezne (LŠU, PKO, Československý rozhlas, rozhlasové štúdio Banská Bystrica), ale aj vo Zväze slovenských skladateľov a koncertných umelcov bol zakladajúcim členom a členom vedenia krajskej pobočky ZSS v Banskej Bystrici založenej 7. júna 1963 v priestoroch Robotníckeho domu. Nielen z tohto dôvodu mu mesto pod Urpínom taktiež prirástlo k srdcu a svoj obdiv vyjadril v Piesni o Banskej Bystrici pre sólo spev so sprievodom klavíra na text Jána Hronca, v ktorej reflektuje spoluprácu a priateľstvá s osobnosťami hudobného života. Vojtech Wick zomrel 21. januára 1985 v Brezne, kde je aj pochovaný.

Imrich Šimig

Z diela Vojtecha Wicka

ONDREJ SLIACKY A JEHO POVESTI Z MEDENÉHO MESTA

V Cikkerovej sieni banskobystrickej Radnice si 28. februára 2018 prevzal Cenu mesta za rok 2017 jeden zo vzácných rodákov – dušou a telom Podlavičan. Prof. PhDr. Ondrej Sliacky, CSc. síce prevažnú väčšinu života pôsobil v Bratislave, ale jeho väzby na rodisko sú pevné a nemenné. Presvedčivé svedectvo o tom vydal v knihe *Povesti a príbehy z medenej Bystrice a okolia* (Vydavateľstvo Matice slovenskej, 2017), ktorým chcel zaplniť doteraz prázdne miesto na pomyslenej povestovej mape Slovenska.

Ondrej Sliacky v Cikkerovej sieni

Ondrej Sliacky sa narodil 30. júla 1941 v Podlavičiach, po štúdiu na Filozofickej fakulte UK v Bratislave (slovenčina – história) zostal v meste na Dunaji, kde postupne pôsobil v redakcii Kultúrneho života, vo Vydavateľstve Mladé letá, od roku 1971 v časopise Slniečko. Po roku 1991 prednášal na Pedagogickej fakulte UK ako aj na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, zároveň bol donedávna šéfredaktorom časopisu Slniečko.

V odbore sa venoval predovšetkým výskumu tvorby literatúry pre deti a mládež a z tejto oblasti vydal niekoľko cenných odborných publikácií. Zaujímala ho aj kultúrna

publicistika, redaktorská a edičná práca. Okrem iného vydal knihu *Odpusťte, mamička* (1974), kde spracoval portréty mladých povstaleckých básnikov, ktorí v boji proti fašizmu položili svoje životy. Neskôr prešiel aj k vlastnej prozaickej tvorbe pre deti (Altamira, Krásna modrá mušľa, Papradový kvet), ako i k tvorbe rozhlasových a televíznych hier (Prešporská kasáreň maľovaná, Naša ulica, Červená lentilka), spolu s E. Gindlom napísal hru Vynes na horu svoj hrob, pre televíziu zdramatizoval množstvo literárnych diel. Zostavil Slovník slovenských spisovateľov pre deti a mládež, svoj vzťah k rodisku pretavil do životopisných hier o Jozefovi Gregorovi Tajovskom

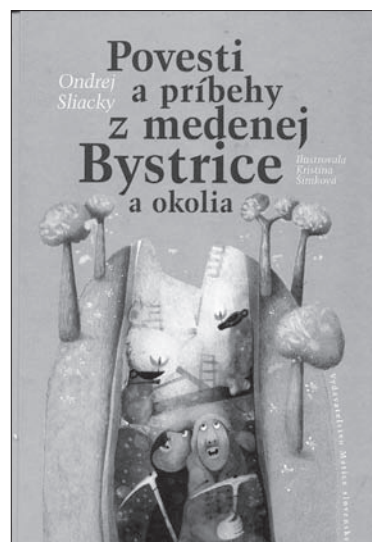
a Jozefovi Murgašovi.

Ale späť ku knihe povestí! Ondrej Sliacky ako znalec problematiky, navyše aj historik, zaumienil si tvorivo spracovať bohatstvo regionálnych dejín do pôsobivých príbehov, ktoré z časti poznal z detstva, ale ako sa priznal v texte, veľa inšpirácií mu poskytol aj „excellentný“ Bystrický permon a autori jeho zaujímavých príspevkov.

V úvode, venovanom pamiatke svojich rodičov, o svojej motivácii napísať túto knihu spomína: *Pomaly už niet u nás mesta, ktoré by sa nepýšilo knižnou povestí. Výnimkou je vari len moja Banská Bystrica. Vyzerá to potom tak, akoby mesto pod Urpínom a jeho okolie nemalo svoj vlastný jedinečný príbeh... Mám na mysli príbeh, ktorý sa podobá poľnej fialke. Nikto ju nesadil, nikto nepolieval, sama ona rástla... Tento kvietok vyrastal odnepamäti, tak ako odnepamäti vyrastala povesť, chýr, spomienka na ľudské šťastie i nešťastie, dobro i zlo. Inak by sme totiž vedeli všetko o pomínuteľnej sláve pomínuteľného sveta, no o tých, čo tu boli pred nami, z čích sĺz, plačů i radostí poľné kvietky rok čo rok vyrastajú, nevedeli by sme nič.*

Banská Bystrica teda dostala nečakaný dar, za ktorý by sa mala pekne poďakovať. A to tým, že sa aj na pohľad krásna kniha dostane nielen do škôl, ale aj do rodinných knižníc. Mali by ju spolu čítať rodičia i deti, aby sa napríklad dozvedeli, prečo je hodinová veža šikmá, odkedy niet v Hornej ulici blata, či kde sa vzal v Bystrici oltár majstra Pavla. Zaujať môže aj príbeh o dvoch zbojníkoch, ktorých zabili bez viny, povesť o zlatej Rune, legenda o stavbe hronseckého kostolíka. Popri povestiach sa nachádzajú v knihe aj pútavé príbehy spojené s historickými osobnosťami – Jozefom Gregorom Tajovským, Dominikom Skuteckým, s bábkarmi Anderlovcami a i. Nájdú sa v nej príbehy zo Starých Hôr, Kordík, Španej Doliny, Tajova a i. Kniha je pôvabne ilustrovaná (autorka Kristína Šímková), jej súčasťou sú aj vysvetlivky pôvodných názvov lokalít a slovník dobových regionálnych výrazov.

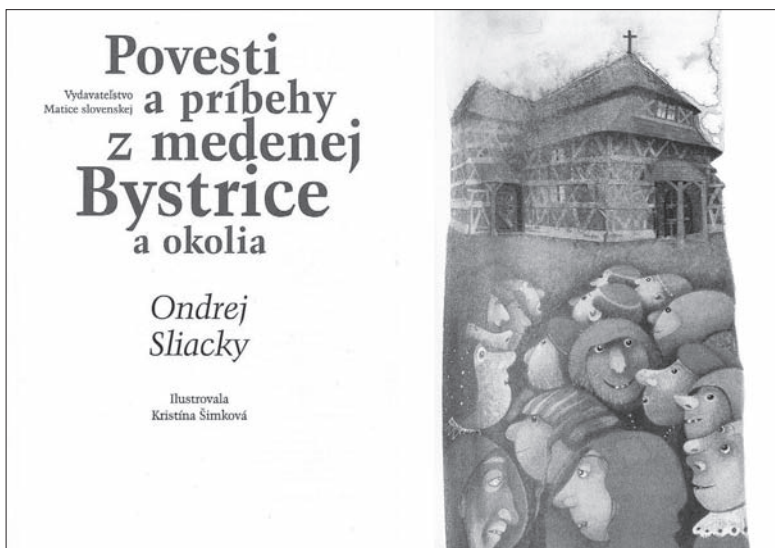
Tak teda – ponorme sa do tajomstiev medeného mesta pod Urpínom a objavujeme jeho záhady. Určite budeme potom úplne inými očami vnímať jeho ulice, zákutia, budovy i prírodné úkazy...

Obálka knihy Ondreja Sliackeho

Jedna z ilustrácií Kristíny Šímkovej

Keď otvoríte knihu...

Jana Borguľová

PANCIEROVO – 663,1 m n. m.

Veľa občanov mesta Banská Bystrica mi dá istotne za pravdu, že má veľmi krásnu prírodu v tesnej blízkosti hraníc mesta. Tiež veľa bystričanov vie, kde sa nachádza vrch Panský diel. Ale už menej ľudí pozná krásne miesto – územie **BARANOVO**. Priblížme si, čo sa na tomto krásnom území nachádza a ako sa treba správať voči prírode.

Horský masív Panského dielu – 1100 m n.m. v sebe zahŕňa aj vrch Horný diel – 996 m n.m., pod ktorým sa nachádza dolinka **PANCIEROVO** - 663,1 m n.m. v lokalite **BARANOVO**. Samotné územie – lokalita **BARANOVO** je územie európskeho významu, ktoré sa rozprestiera v katastrálnom území obcí Uľanka, Špania Dolina, Sásová, Nemce a Kostiviarská. Toto územie je zaradené do sústavy NATURA 2000. Lokalita - Prírodná rezervácia **BARANOVO** je v 5. stupni ochrany. Predmetom jeho ochrany sú lesné porasty a rôzne biotopy skalných stien a sutín, na ploche 15,83 ha. Je to najprísnejší stupeň ochrany, ktorý okrem iného zahŕňa aj zákaz pohybu mimo vyznačených turistických chodníkov, zberu plodov a rušenia pokoja živočíchov a taktiež vylučuje hospodársku činnosť.

V samotnej dolinke **PANCIEROVO** 663,1 m n. m. sa nachádzajú penovcové kaskády, ktorými preteká voda z prameňa vyvierajúceho

o pár metrov vyššie. Travertínové prameniská sú z penovca (druh travertínu) a v dolinke **PANCIEROVO** patria k najzachovalejším v národnom parku Nízke Tatry. Voda v prameniskách preniká na povrch vo viacerých malých pramienkoch, z ktorých sa vytvárajú kaskádové minijazierka celé obalené zeleným machom. Do dolinky k Pancierovému prameniskám nevedie žiadny značovaný turistický chodník ani žiadny náučný chodník. Prístup do spomínanej lokality je **chránený** - zarastený malinčím a šípovými kríkmi.

Názov **PANCIEROVO** je uvedený na mape z roku 1958 – Topografická mapa 5000, pravdepodobne podľa názvu výskytu borovice pancierovej (starší názov borovica Heldreichova), čo je európska borovica, rastúca v horských polohách predovšetkým na vápencoch na Balkáne v nadmorských výškach 1200 – 2200 m n.m.

Odporúčame:

www.sopr.sk, www.sopr.sk/natura/doc/inf_brozury/Baranovo.pdf

NEODPORUČA SA: nieje žiaduca akákoľvek turistická činnosť, osadzovať geochingové miesta, zbierať lesné plody.

Ján Vicen

Spoza plota

Na úvod sa patrí predstaviť sa. Volám sa Dušan Klimo, narodil som sa a vyrástol v Banskej Bystrici, „na Podvršku“ (unterm Galgenberg), v rodine Klimov – kolárov, jednej z troch vetiev klimovského rodu v meste pod Urpínom. Na mieste, kde voľakedy stál rodičovský dom sa dnes vypína jeden z pilierov križovatky na Huštáku.

V '68. som emigroval do Nemecka, kde odvtedy žijem ako Bystričan, tak povadiac v exile, už 50 rokov.

Po páde vtedajšej totality som sa začal čoraz častejšie vracieť do svojho rodného mesta, pričom k pocitu byť konečne „opäť doma“, sa pridali chuť a predsavzatie urobiť niečo pre Bystricu, prispieť k jej zviditeľneniu, jednak Bystrice samej, ale aj v širšom rozsahu tiež aj bystrického regiónu. Po rokoch neochabujúcich úsilí presvedčiť tých „tam hore“ o potrebe ucelenej koncepcie propagácie mesta pod Urpínom, obsahujúcej dlhodobú stratégiu pri vytváraní nevyhnutných rámcových podmienok (organizačno-technických a aj finančných) pre jej úspešnú realizáciu, som získal veľa poznatkov, s ktorými by som sa chcel podeliť s čitateľmi Bystrického Permona.

Niekedy je užitočné porovnať svoj názor s pohľadom niekoho iného, ktorý síce nie je priamym účastníkom každodenného diania v meste, ale na základe stáleho aktívneho záujmu, v kombinácii s pravidelnými návštevami a s udržiavaním kontaktov, je v stave získať prehľad, porovnať a tak sa pozeráť na veci z iného uhla, z perspektívy angažovaného ale pritom objektívneho pozorovateľa – komentátora. Presne o takýto spôsob prejavu svojho názoru, zaujatia stanoviska, sa budem snažiť vo svojich príspevkoch „Spoza plota“.

Na základe dlhoročných pozorovaní, osobných rozhovorov a posudzovaní konkrétnych výsledkov aktivít rôznych inštitúcií, ktoré boli a

sú zodpovedné za zviditeľňovanie Banskej Bystrice a tým aj za úspešný, stále rastúci rozvoj cestovného ruchu, sa ukázalo, že nedostatok zdravého lokálpatriotizmu je jednou z hlavných príčin citeľného zaostávania Banskej Bystrice a regiónu za ostatnými oblasťami na Slovensku. Bez poriadnej dávky zdravej hrdosti na mesto v ktorom žijem, bez zápalu a vnútorného presvedčenia o správnosti konania v prospech veci, sa žiadna efektívna činnosť v oblasti propagovania nášho mesta a regiónu jednoducho nedá robiť. Bez „zviditeľňovania dovnútra“ je každý pokus o zviditeľnenie sa navonok dopredu odsúdený na neúspech. Často požadované navýšenie objemu finančných prostriedkov priniesie očakávaný úžitok len vtedy, keď sa tieto investujú do projektov, za ktorými stoja ľudia bezvýhradne oddaní mestu a jeho obyvateľom.

Na pozadí uvedených skutočností sa ukazuje, že evidentne nízka úroveň kooperácie medzi relevantnými orgánmi na mestskej, krajskej (VÚC) a oblastnej rovine, je jednou z hlavných príčin pretrvávajúcich deficitov v oblasti rozvoja cestovného ruchu. Mesto, región a jeho obyvatelia tak strácajú nielen značné finančné prostriedky, ale - čo je nemenej neuspokojivé - čelné miesto v tabuľke extraligy turizmu na Slovensku sa bez boja prenecháva iným. Ako jedno z východísk z tejto situácie sa ukazuje potreba neodkladného zriadenia aktívneho informačného centra, ktoré by na začiatku prevzalo úlohu koordinátora činnosti jednotlivých h.u. inštitúcií, pričom cieľom by mala byť efektívna profesionálna propagácia Banskej Bystrice a regiónu doma a vo svete. Musíme sa konečne zbaviť naivnej predstavy, že SACR v Bratislave sa už postará o to, aby sa svet dozvedel, aká je Bystrica s okolím krásna a treba ju čo najskôr navštíviť.

Čo si sami neurobíme, iní – a už vôbec nie tí z Prešporka – za nás neurobia.

Pokračovanie daked' nabudúce.

Dušan Klimo, dusanklimo@gmail.com

Banskobystrická revue pre popularizovanie vedy, umenia a cestovného ruchu

Vydáva: Občianske združenie Permon Vychádza štvrťročne. Šéfredaktor: Ing. Pavel Gender. Zástupca šéfredaktora: PhDr., RNDr. Richard R. Senček, Ph.D., PaedDr. Dušan Jarina, Redakčná rada: Ján Baláž, Mgr. Jozef Ďuriančík, Igor Chromek, Ing. Július Burkovský, PhDr. Vladimír Sklenka, Mgr. Eva Furdíková, Michal Kiššimon, doc. Ing. Norbert Gáborčík, Ph.D., Ing. Jozef Kreutz, Ján Vicen. Grafická úprava: PaedDr. Dušan Jarina. Jazyková korektúra: Lenka Mališková.

Adresa redakcie: Ing. Pavel Gender, Horná 48, 974 01 Banská Bystrica, e-mailový kontakt: gender@pobox.sk, nasudj@gmail.com, Tlač: DALI-BB, s.r.o., Banská Bystrica, Registr. číslo: OÚ-OPT-1/2003. Elektronickú podobu nájdete: www.banskabystrica.sk v podadresári kultúra a www.permon.eu, www.permonrevue.sk